

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

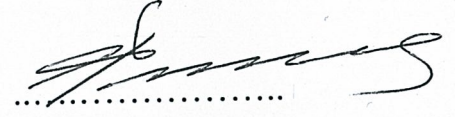
Türk Musikisi Anasanat Dalı Türk Musikisi Programı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi **Münevver Pınar ÖZYÜREK** tarafından hazırlanan “**Müzikal Kimlik Bağlamında Adapazarı Çerkesleri'nin Müzik Kültürleri**” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 19.09.2012

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

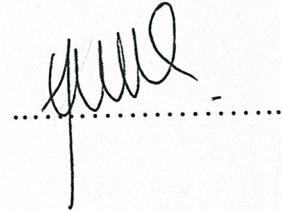
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Pınar SOMAKÇI
Danışman- HAL . Üniv. Türk Musikisi ASD Öğr . Üyesi

.....

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Çetin KÖRÜKÇÜ
HAL . Üniv. Türk Musikisi ASD Öğr . Üyesi

.....

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Serpil MÜRTEZAOĞLU
İTÜ. Öğr . Üyesi

.....

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Oğuz ARICI
HAL . Üniv. Tiyatro ASD Öğr . Üyesi (Yedek)

.....

Jüri Üyesi :Prof. Erol DERAN
HAL . Üniv. Türk Musikisi ASD Öğr . Üyesi (Yedek)

.....

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK MUSİKİSİ ANABİLİM DALI

MÜZİKAL KİMLİK BAĞLAMINDA ADAPAZARI
ÇERKESLERİ'NİN MÜZİK KÜLTÜRÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Münevver Pınar ÖZYÜREK

Danışmanı
Doç.Dr. PINAR SOMAKÇI

İstanbul – 2012

ÖNSÖZ

“Müzikal kimlik bağlamında Adapazarı Çerkesler’ inin müzik kültürleri ” isimli araştırma Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı’nda tez olarak hazırlanmıştır.

Bir toplumun müzik icrasında kendine has geliştirdiği üslup, o toplumun özgün bir müzikal kimliğe sahip olduğunu gösteren önemli bir belirteçtir. Türkiye’nin geniş kültür mozaiği içinde yer alan Çerkes kültürünü ve bir kültür ürünü olan müziği ele almıştır. Yerel bir müziği incelemek müzikoloji ve etnomüzikolojinin üzerinde az durmuş olduğu bir araştırma alanıdır. Çerkes kültürü dil, din, müzik ve çalgıları bakımından, buldukları topraklar üzerinde farklılıklarını ortaya koyan ender kültürler arasında yer almaktadır.

Araştırmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen danışmanım Haliç Üniversitesi Konservatuvar Bölüm Başkanı Doç. Dr. Pınar SOMAKÇI’ ya, her soruma yılmadan cevap veren Hali. Üniversitesi Konservatuvar Müdürü Yrd. Doç. Çetin KÖRÜKÇÜ’ ye, Adapazarı’nda ki Çerkes köylerini bulmamda yardımcı olan Selçuk SIMSİM’ a şükranlarımı sunarım.

İstanbul, 2012

Münevver Pınar ÖZYÜREK

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
Yy	: Yüzyıl
S.	: Sayı
s.	: Sayfa

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No.

Şekil 5. : Çerkes Halkının Göç Haritası.....	16
Şekil 5.5 : Çerkes Evi.....	23
Şekil 6.4.1: Çerkes Kızlarının Geleneksel Kıyafetlerini Anlatan Bebek.....	31
Şekil 6.4.2 : Düğün Yemeği.....	32
Şekil 7.2.1 : Telli Çalgılardan Ahıma ve Apepşine.....	39
Şekil 7.2.1 : Telli Çalgılardan Phuante.....	40
Şekil 7.2.2 : Üflemeli Çalgılardan Kamilh.....	41
Şekil 7.2.3 : Vurmalı Çalgılardan Adual.....	43
Şekil 7.2.3 : Vurmalı Çalgılardan Phaç'ıç, Tuşlu Çalgılardan Mızıka.....	44
Şekil 7.2.3 : Vurmalı Çalgılardan Agualaba/Tahta Sopa.....	45
Şekil 7.2.4 : Tuşlu Çalgılardan Mızıka.....	46

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Münevver Pınar ÖZYÜREK
Anabilim Dalı : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Programı : Türk Musikisi
Tez Danışmanı : Doç.Dr. Pınar SOMAKÇI
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Haziran 2012

MÜZİKAL KİMLİK BAĞLAMINDA ADAPAZARI ÇERKESLER' İNİN MÜZİK KÜLTÜRLERİ

ÖZET

Günümüzde Türkiye sınırları içerisinde yaşayan Çerkesler, savaş ve dini baskı sebebiyle göç etmişlerdir. Çerkesler, Türkiye ile olan bağlarının ortak paydasına müziği ve dini yerleştirerek, onu bir kimlik belirteci olarak kullanmayı sürdürmüşlerdir.

Toplumları müzikal bakımdan birbirlerinden farklı kılan temel özellik, geliştirdikleri müzik üslubudur. Kültür kavramının doğasından kaynaklanan bir sonuç olarak, Çerkes müzik kültürü, yakın çevresinde bulunan tüm müzik kültürleri ile ilişki ve benzerlikler taşımaktadır. Ancak aynı coğrafyada yaşayan diğer toplumların müziklerinden farklı olarak Çerkes müziği, bu kültürel benzeşmelerin yanı sıra, kendine özgü olanı da koruyabilmiştir.

Tezimizde etnomüzikoloji, sosyoloji, antropoloji ve tarih alanlarını kapsayan bir disiplinler arası çalışma metodolojisi takip edilmiştir. Çerkes müziği örneklerini toplamak için Adapazarı bölgesindeki Mesudiye, Kuzuluk ve Balballı köyleri seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adapazarı Çerkesler' i, Müzik, Kültür

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Münevver Pınar ÖZYÜREK
Field : Social
Program : Turkish Music
Supervisor : Doç.Dr.Pınar SOMAKÇI
Degree Awarded and Date : Master – June 2012

CIRCASSIANS ADAPAZARI CULTURES IN THE CONTEXT OF MUSIC MUSICAL IDENTITY

The Circassians living within the borders of modern Turkey, due to the war and emigrated from religious oppression. The Circassians, Turkey's ties with the music and religion by placing the common denominator, it continued to use it as an identity marker.

The main feature that distinguishes the musical societies of each other, developed by the wording of music. As a result from the nature of the concept of culture, Circassian music culture, in the vicinity of the relationship and similarities with all of the music cultures.

Unlike other communities living in the same region, however, the Circassian music soundtrack, as well as the cultural similarity, or able to maintain its own thing. In our thesis, ethnomusicology, sociology, anthropology and history covering the areas have been pursuing an interdisciplinary methodology. Mesudiye in Adapazari to collect samples of the Circassian music, Kuzuluk and villages were selected Balballı.

KEYWORDS: CIRCASSIANS ADAPAZARI, Music, Culture

Cir

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
KISALTMALAR LİSTESİ.....	II
ŞEKİL LİSTESİ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
1. GİRİŞ.....	1
2. KÜLTÜR KAVRAMI.....	2
2.1. Kültürel Süreçler.....	4
3. GÖÇ NEDİR?.....	6
3.1. İç göç.....	6
3.1.1. Dış Göç.....	7
3.1.2 Mecburi Göç.....	8
3.2. Göç' ün Sebepleri.....	10
3.3. Göç'ün Sonuçları.....	11
4. KAFASYA' NIN COĞRAFİ KONUMU ve TARİHÇESİ.....	13
4.1. Kafkas Kavimleri.....	14
5. ÇERKES HALKININ GÖÇEDİŞ SEBEPLERİ VE TÜRKİYE'DEKİ DAĞILIMLARI.....	16
5.1 Osmanlı-Rus Savaşı.....	17
5.2 Köle Ticareti.....	21
5.3 Dini Baskı.....	22
5.4 Türkiye'deki Çerkes Dağılımı.....	22
5.5 Adapazarı'ndaki Çerkes Köyleri.....	23

6. KİMLİK NEDİR?	25
6.1 Çerkes Kimliği.....	25
6.2 Çerkesler' de Sosyal Yaşam, Gelenek ve Görenekler.....	26
6.3 Aile Ve Akrabalık İlişkiler.....	28
6.4 Giyim Kuşam ve Beslenme Alışkanlıkları.....	29
6.4.1 Giyim Kuşam.....	29
6.4.2 Beslenme Alışkanlıkları.....	32
6.5 İnanç Sistemleri.....	33
6.6 Dil.....	35
7. ADAPAZARI ÇERKESLERİ'NDE MÜZİK VE DANS.....	36
7.1 Çerkes Şarkıları ve Konuları.....	37
7.2 ÇERKES ÇALGILARI.....	38
7.2.1 Telli Çalgılar.....	38
7.2.2 Üflemeli Çalgılar.....	41
7.2.3 Vurmalı Çalgılar.....	43
7.2.4 Tuşlu Çalgılar	45
8. SONUÇ.....	47
9. KAYNAKLAR	51
10. EKLER	54
11. ÖZGEÇMİŞ.....	60

1. GİRİŞ

Bir toplumun müziği, göçe ve bu bağlamda kültürel değişimle ilişkili olarak, zamanla farklılaşıp, geleneksel formunun dışına çıkma eğilimi göstermiştir. Bu çalışmamızın amacı, günümüz Türk Popüler kültürünün Çerkes kültürü ve müziğine ne ölçüde etki ettiği ve güncelliğini koruyup korumadığını ortaya koymaktır.

Bu çalışmada Çerkes şarkıları; form, dil, melodi ve icra şekli (yorum) açısından incelenmiştir.

Çerkes müziği gerek Rusya vb. gerekse Türkiye’de geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu sebepten dolayı inceleme, Adapazarı bölgesindeki 3 (Kuzuluk Mesudiye ve Akyazı) Çerkes köyü ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmada kaynak tarama, alan araştırması, kişisel görüşme yöntemleri uygulanmıştır. Görüşmeler geleneksel icra yapan mahalli sanatçılardan seçilmiştir.

2. KÜLTÜR KAVRAMI

Sosyo-kültürel antropolojinin öncelikli konusu olan kültür sözcüğünün, etimolojik olarak, Cultura sözcüğünden geldiği bilinmektedir. Latince “de Colore, ekip biçmek; Cultura sözcüğü ise ‘kültür’ biçiminde Türkçe’ de ‘ekin’ sözcüğü anlamında kullanılmaktadır. Culture sözcüğünün Fransızca’ da XVII. yüzyıla kadar bu anlamda kullanılmış olduğu öne sürülür. Ayrıca bazı kaynaklarda kültür sözcüğü, uygarlık anlamında da kullanılmaktadır.

Kültür kavramı, ekonomi, hukuk, dil, din, sanat, gelenek-görenek, örf-adet, yeme-içme, giyim-kuşam vb. olguları içine alan, aileden başlayarak öğrenilen ve aktarılan, süreklilik gösteren, değişen ve toplumsal bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bozkurt Güvenç, “Ancak, kültürü bir kelimeyle anlatmak, tanımlamak kolay değildir. Amerikalı iki antropolog, Kroeber ve Kluckhohn, kültür ve kavramının 164 farklı tanımını derlemiş ve tartışmışlardır. Sosyal bilimci Berelson ise, “Bilimsel bir kavramın bu kadar çok tanımı varsa, onun tanımlanamayacağını kabul etmek gerekir.” şeklinde görüşünü belirtmiştir. (Güvenç, 1979: 95) Kültür kavramıyla ilgili çeşitli görüşlerden birkaç örnekle açıklanmaya çalışılmıştır. Güvenç kültür kavramını “Belli bir toplumun, belli bir evrim aşamasında, belli bir kentindeki bir üyesinin müzik yapma veya eleştirme yeteneğinden; bütün dünyada, tarihi çağlar boyunca yaşamış toplumların doğayla ilişkilerinde gösterdikleri başarılarının birikimli bileşkesine kadar, birçok olguya “kültür” denilebilir. Fakat “kültür”den söz edildiğinde hangisinin düşünüldüğü belirtilmez. Güçlük buradadır ve belirsizlikten doğar.” şeklinde tanımlamıştır. (Güvenç, 1979: 99)

Ayrıca Güvenç, bir başka kaynakta kültür kavramının farklı bir yönü olduğuna da değinmektedir.

Kültür tanımı 1800'lere kadar insanın kullandığı araç gereçler, yaptığı yemekler, ektiği biçtiği ürünler olarak tanımlanmaktayken, Volter (1800 civarı) ile bu tanıma insan zihninin oluşumu, zeka gelişimi ve ilerlemesini de eklemiştir. Tylor ise kültürü “Bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği bilgi, sanat, gelenek

görenek, yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür. Şeklinde tanımlamıştır.

Ahmet Cevizci ise, kültürü şu şekilde tanımlamıştır;

Kültür kavramını, “Olayların etkileşim ve değişim sürecini açıklamaya çalıştığı, biyolojik ve toplumsal olarak ihtiyaçları karşıladığı için aynı zamanda bu kavramın bir kuram olduğunu öne sürmektedir. Kültür sözcüğünün bu kadar çok tanımının yapılmasının sözcüğün çok anlamlı oluşundan kaynaklanmış olduğu, insan ve toplumların yaşamlarını devam ettirdikleri sürece kendilerini tehlikelerden koruyacak ve yaşamlarını kolaylaştıracak bazı beceriler kazandıkları öne sürülürken, bu becerilerin ise onların kültürünü oluşturduğu belirtilmektedir.” (Güvenç, 2007: 55) “Kültür, insan toplumunun biyolojik olarak değil de sosyal olarak kuşaktan kuşağa aktarıldığı maddi ve maddi olmayan ürünler bütünü, sembolik ve öğrenilmiş ürünler ya da özellikler toplamıdır. Latineden gelen kültür terimini günümüzdeki anlamına yakın bir biçimde ilk kez olarak XVII. yüzyılda doğal hukuk düşünürü Samuel Von kullanmıştır. Ona göre kültür doğaya karşıt olan ve belli bir toplumsal bağlam içinde ortaya çıkan tüm insan eserleridir. XVIII. Yüzyılın sonlarında ünlü Alman filozofu Kant’da kültürü aynı anlamda insanın kendi rasyonel ve mantıklı özünden dolayı özgürce hayata geçirebileceği amaçların, ideallerin tümü olarak tanımlanmıştır.

Bununla birlikte, esas aydınlanma çağında oluşan kültür kavramının gerçek yaratıcısı ünlü Alman filozofu Herder’ dir. Ona göre kültür bir ulusun, bir halk ya da topluluğun yaşam tarzıdır.” şeklinde ifade etmiştir. (Cevizci, 1999: 536) Kültürün insan yaşamındaki her şey olduğunu ileri sürenlerin yanı sıra farklı düşünenlerin de olduğu belirtilmektedir.

“Bazen kültürün yaygın kullanımının yalnızca sanatlarla sınırlı kaldığı göze çarpmaktadır.”(Marshall, 199: 442) Pek çok kaynakta zaman içinde kültürün değiştiğine değinilmektedir. Kültür“ün sadece zaman boyutunda değil, mekan boyutunda da önemli olduğu ve toplumdan topluma bu iki kavrama bağlı olarak değiştiği düşünülebilir. Bu değişim sayesinde kültürlerin değişerek yaşadığını, değişmeyenlerin varlığını sürdüremeyeceğini öne sürenler de vardır.

Güvenç, “Sürekli değişen çevre koşulları altında değişmeyen ya da değişmelere ayak uyduramayanların elenmekte olduğu açıktır. İnsan dışındaki canlılar, çevre koşullarındaki değişmelere daha güçlü olanın kalıcılığı ile direnirken; insanlar, kültürün değişmesiyle ve bu değişimlere ayak uydurmasıyla hayatta kalabilmektedir. (Güvenç, 2007: 26)

Bununla birlikte araştırmacılar çalıştıkları konuya aşağıda bulunan kültürel süreçlerle bakarlar ve gözlemlerini bu başlıklara göre değerlendirirler. Kültürel süreçlerin kültürel olaylardan farkı, daha genel, soyut ve evrensel yakın düzeyde geçerli kavramlar olmalarındadır. Güvenç’in kültürle ilgili önemli bazı başlıkların tanımlarını da vermiş olduğu görülür. Bu tanımlardan yola çıkarak, kısaca kültür kavramının, insanın yarattığı maddi ve manevi her şey olduğu sonucunu çıkartabiliriz.

2.1 Kültürel Süreçler

Kültürleme (Enculturation): Doğumdan ölüme kadar, bireyin, toplumun istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesi ve değiştirilmesi;

Kültürel Yayılma (Diffusion) Belli bir toplumda, dıştan içe doğru ya da içten dışa doğru, maddi ve manevi öğelerin sürekli olarak yayılması şeklinde tanımlanmıştır.

Kültürleşme (Culturation): Kültürel yayılma süreciyle gelen maddi ve manevi öğelerle, başka kültürden birey ve grupların, belli bir kültüre gitmesi ve karşılıklı etkileşim sonunda her ikisinin de değişmesi;

Kültür Şoku (Culture Shock): Bir kültürden başka bir kültüre göçen bireylerin, yeni kültüre uyum yapmakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntı ve bunalımlar, gösterdikleri tepkiler;

Zorla-Kültürleme (Trans-Culturation): Bir kültüre mensup birey ve grupların, başka bir kültür tarafından zorla değiştirilmesi;

Kültürel Özümseme: Bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi, giderek, kendine benzetmesi, kültürel egemenliği altına almasıdır.

Kültürel Değişme: Yukarıdaki bütün süreçlerin ve öteki kültürel etkenlerin bir bileşkesi olarak, toplumun bütünüyle veya bazı kurumlarıyla değişmesi ya da değişikliğe uğramasıdır. (Güvenç, 1979: 131)

Kültür kavramı içinde dil, din, sanat, gelenek, eşya, giyim, yemek, müzik vb. başlıkların bulunduğu bilinmektedir. Anlaşıldığı gibi müzikte kültürün temel

unsurlarından biridir. Kültürü oluşturan unsurlar hiçbir zaman birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla müziğin toplumların yapılarına, yaşayış biçimlerine din, örf adet ve kültürlerine göre şekillendiği görülmektedir. Müziğin toplumda kimi zaman amaç, kimi zamanlarda da araç olarak kullanıldığı, toplumun düşünce yapısına paralel olarak şekillendiği söylenebilir. Müziğin hangi aktivitelerde kullanıldığını, müziğe verilen değeri, hangi sebeplerle icra edildiğini, müziğin nasıl icra edilmesi gerektiğini, hangi ortamlarda ve hangi amaçlarla icra edildiği toplumun yapısı ile ilişkili olup toplumdan topluma değişmektedir. Dolayısıyla toplum kendi müzik kültürünü yaratmakta ve bu müzik kültürü de toplumu şekillendirmektedir.

Türkiye, coğrafi konumundan dolayı göç eden farklı toplumların geçiş yolu olmuş ve bu sebepten, çok zengin bir kültüre sahiptir. Kültür yapısındaki bu zenginlik müzik kültürüne de yansımaktadır ve çeşitli müzik türlerinin varlığı bu farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Örneğin Karadeniz’de Karadeniz müziğinin kendine has yapısı ve yaygın olarak tulum ve kemençenin kullanılması, Ege zeybeklerinin kendine has özellikleri, çeşitli bölgelerimizde kullanılan yöresel çalgılar, oyunlar bunun göstergesidir.

3. GÖÇ NEDİR

Göç kavramı, insan topluluklarının buldukları bölgeden bir başka coğrafi bölgeye yerleşmeleri ile meydana gelen yer değiştirme hareketidir. Göç; coğrafi bakımdan bir bölgeden ayrılan kişilerin veya toplulukların, başka bir bölgeye yerleşerek, hayatlarını devam ettirme hadisesidir. “Bu yer değiştiriş, coğrafi mahiyette bir seyyaliyet olup sosyal ilim alanında çalışanların çeşitli kriterler kullanarak tespit ettikleri köy ve şehir gibi iskân üniteleri arasında ortaya çıkan nüfus alış-verişidir. Göç olayının gerçekleşmesi için, hareket mesafesi olarak iki bölge arasında eylem tamamlanmalıdır” (Akkayan, 1985: 23)

Göç hareketinin ortaya çıkış sebebi, meydana geldiği bölge ve katılan insan sayısına göre sınıflandırılabilir. Kısaca değinmek gerekirse; sebebi, mesafesi, süresi, hacmi, yönü ve organizasyonu bakımından büyük farklılıklar gösteren göç türleri olmakla beraber, göçler genellikle *iç göçler* ve *dış (uluslararası) göçler* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

İç göçler, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde yapılan göçlerdir. Göç veren ve göç alan bölgeler bakımından şu kategoriler göz önünde bulundurulmaktadır:

- 1) Kırlardan şehirlere doğru yapılanlar,
- 2) Kırlardan kırlara doğru olanlar,
- 3) Şehirlerden şehirlere doğru olanlar,
- 4) Şehirlerden kırlara doğru yapılan göçler. Savaş ve tabii afetler dışında, çoğunlukla birkaç kişilik küçük gruplar halinde yapıldığı gözlenmektedir.

3.1 İç Göç

İç göçler, ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına göre değişik karakterler göstermektedir. Ticaret ve sanayi bakımından gelişmiş yerlere, yaşamının daha kolay olduğu bölgelere göçmen akımı daha fazladır.

Türkiye’de köylerden şehirlere; şehirlerden İstanbul, İzmir, Ankara, gibi büyük şehirlere yönelen göç hareketleri, buna örnek olarak gösterilebilir. (Akkayan, 1985: 25)

3.1.1 Dış Göç

Dış göçler ise; uzun süreli olup, çalışmak ya da yerleşmek amacıyla bir ülke sınırlarını her iki yönde aşarak yapılan nüfus hareketine denir. Dış göçlerde kendi içlerinde iki kategoride incelenmektedirler. “1) Bir topluluğun veya bir kimsenin yaşadığı öz yurdundan başka bir ülkeye göç etmesi olayı ki buna *giden göç* veya *dış göç (emigration)* denilmektedir. 2) Bazı ülkeler, yaşama ve geçinme şartları, din ve vicdan hürriyetine saygı bakımından daha olumsuz şartlara sahip ülkelere göçmen çeker ki buna da *gelen göç* ya da *dıştan göç, içe göç (immigration)* adı verilmektedir. Bu gibi göçlerde kişinin ya da topluluğun geldiği anayurduna göre *dışa göçen (emigration)* yeni yerleştikleri ülkeye göre ise *içe göçen* yahut sadece *göçmen (muhacir, immigrant)* diye anılmaktadırlar. (Tümertekin, 1984: 123) Türkiye’deki iç göçler hakkında yazarın *Türkiye’de İç Göçler*, İstanbul, 1968 adlı eserine bakılabilir.

“Uluslararası göçler yapılış sebeplerine bağlı olarak, sürgünler, kovulanlar, antlaşmalara tabi göçmenler, tahliye olunanlar, milli muhacirler, mülteciler, siyasi mülteciler, geri gelenler, yurtsuzlar, devletsizler... diye de gruplandırılabilir. (Tümertekin, 1984: 123)

Katılan sayısına göre göç hareketleri, *münferit göçler, kitle göçleri* diye ikiye ayrılmaktadır. Birkaç kişilik küçük grupların ayrı ayrı sebeplere dayanarak yaptıkları göçler münferit göçlerdir. Büyük bir topluluğun kısa bir sürede yaptığı göç ise kitle göçü olarak adlandırılır. Bu tür göçler sürekli değildir ve kendine özgü şartların ortaya çıkışı ile meydana gelirler. Sebepleri ve sonuçları ile birer tarih olayı olacak derecede önemlidir.

Göçler, *kademeli ve kademesiz göçler* diye de adlandırılabilirler. Kademesiz göç, iki bölge arasında meydana gelen göçe denir. Yani A şehrinde başlayıp B şehrinde sonlanır. Bunun yanı sıra kademeli göç ise ikiden fazla yerleşim bölgesine yapılan göçtür. Bir göçmen grubunun, birkaç yere gidip belirli sürelerle ikamet etmesiyle ortaya çıkar. Hem iç göç hareketlerinde hem de dış göçlerde etmesiyle ortaya çıkar. Hem iç göç hareketlerinde hem de dış göçlerde her iki tür göçün varlığına rastlanmaktadır.

Ancak kişinin kendi ülkesinde daha kolayca ve rahatlıkla yer değiştirebilmesinden dolayı, kademeli göç daha yaygın olarak iç göçlerde görülmektedir

Önemli sebepler olmadıkça, kişinin ya da toplumun yer değiştirmeye kalkışmayacağı dikkate alınmalıdır. Bu sebepten, göçe karar verenin kimliğini göz önünde tutarak yeni bir tasnife daha gidebiliriz. Bu tasnifte temel soru, göçe kimin karar verdiğidir. Eğer kişi veya grup kendi rızası ve iradesi ile hiçbir zorlama olmaksızın daha iyi yaşama, daha verimli geçinme şartlarını elde etme gibi sebeplerden dolayı göç etmeye karar vermişse, bu tür göçlere *serbest göç* denilmektedir. Serbest göçlerde kişi ya da gruplar gidecekleri yeri ve zamanı kendileri tayin etmektedirler. Burada göçmen, göç etmediği takdirde canına ve malına yönelik ağır saldırılar olmayacağını bilmektedir.

3.1.2 Mecburi Göç

İnsanların buldukları bölgede yaşayabilmeleri için gerekli asgari şartların ortadan kalkması sonucunda yapılan göçlerdir ve görülmektedir ki bir yerden başka bir yere zorunlu olarak göç edenlerin birbirlerinden çok farklı sebepleri vardır. Bu tür göçleri hem iç, hem de dış göç şeklinde olabileceğini göz önünde tutarak, sebeplerine göre şu gruplara ayırabiliriz:

- a) Coğrafi ve tabii şartların yaşamayı olumsuz kılmasıyla meydana gelen göçler: Zaman zaman ortaya çıkan depremler, sel, yanardağ faaliyetleri, heyelan, aşırı kuraklık... gibi önlenmesi imkansız etkenler sonucunda yer değiştirme zorunluluğu olmaktadır daha ziyade iç göç niteliğini taşıyan bu gibi yer değiştirmeleri çoğunlukla devlet organize etmektedir.

- b) Devletin, bir takım gelişme ve kalkınma amacıyla programlarının başarısı için gerekli olan yer değiştirme hareketlerini: Baraj, yol, liman, hava alanı, büyük sanayi kuruluşlar gibi tesislerin yapılabilmesi için sınırlı sayıda da olsa bazı göç hareketleri olmaktadır. Böyle göçlerde her ne kadar kişiler göç etmeye zorunlu iseler de, devletin koruyuculuğu, yeni yerleşim alanı göstermesi bahis konusudur. Yani insanlar, kendilerinin de faydalanacakları bir amaç için yer değiştirmektedir.
- c) Sosyo-kültürel sebeplere bağlı zorunlu göçler: Eğitim, kan davaları aşırı nüfus artışı, sağlık, dini ve siyasi baskı gibi sebepler dolayısıyla insanların, bu tür problemlerini çözebilecekleri yerlere göç etmek zorunda kalmaları
- d) Savaşlar, uluslar arası anlaşmalar dolayısıyla yapılan nüfus mübadeleleri.
- e) Bir devletin, bazı grupların veya toplulukların varlığına son vermek üzere takip ettiği politikalar neticesinde ortaya çıkan göçler: Bazı devletler, sınırları içerisindeki istenmeyen unsurları ölüm, sürgün gibi yollarla göçe zorlamaktadır. Resmi politika, bu unsurları buldukları yerlerden atmak için ya ülkenin başka bir bölgesine göç ettirmekte, ya da bir başka ülkeye gitmelerini istemektedir. Göçmen, kendi ülkesindeki hâkim gücün tehdit edici rolü yüzünden hürriyetini kaybetmekle karşı karşıyadır. Kendisine sunulan yeni şartları, inançlarına, geleneklerine, zihniyetine uygun görmediği için öz vatanını terk etmeye mecbur kalır. Eğer göç etmezler ise can ve mal güvenliklerinin tehlikeye gireceği çeşitli vasıtalarla kendilerine ihtar edildiğinden, istemeseler de göç ederler.
- f) Öte yandan 20. Yüzyıl öncesinde açıkça yapılan köle ticareti de, mecburi yer değiştirme içerisinde değerlendirilebilir.

Göç hareketi aynı zamanda yer değiştiriş süresine göre de *daimi* ve *mevsimlik*

göçler diye de ayrılmaktadır.

Her göç hareketi, kendine özgü sebepleri ve sonuçları barındırdığından, yukarıda belirtilen düzenin dışında da farklı tasnif şekillerine rastlamak mümkündür.

3.2. Göç'ün Sebepleri

Tarihi olayların birden çok sebebe dayandığı görülmektedir. Bu yüzden, göç gibi çok yönlü sosyal olayın da birden fazla nedene dayanabileceği gerçeği kabul edilmelidir. "Göçün sebeplerini incelerken daima iki faktörü göz önünde tutmak gerekir. Birincisi göçmenin ilk bulunduğu mekân, ikincisi de göçten sonra vardığı sebeple ilgili sebepler. Kişiyi göç etmeye zorlayan asıl yurdundaki sebeplere *itici sebepler*, yeni yerleştiği bölge ile ilgili sebeplere de *çekici sebepler* denilebilir. (Saydam, 1997: 5)

Bunun yanı sıra, göçüm, göçmen gönderen bölgedeki değişiklikten ötürümü, yoksa göçmen çeken bölgedeki değişiklikten ötürümü meydana geldiği dikkate alınmalıdır. Göçmeni bu iki sebepten hangisinin daha fazla etkilediği hususu, bizlere, göçe yol açan nedenlerin aydınlatılmasını mümkün kılar.

"Belirli bir bölgede yaşayan ve toplumları oradan ayırıp başka bir yer gitmeye zorlayan unsurları araştırdığımızda, fertlerin ve kitlelerin göçü zaruri kılan itici sebeplerden kurtulabilmek için, böyle zorlayıcı faktörlerin olmadığı bölgelere yöneldiklerini görmekteyiz. İtici sebeplerle çekici sebeplerden hangisinin, kişiyi daha fazla etkilediği hususu her hadisede farklılıklar göstermektedir. Bazen biri diğerinden daha ön planda olmaktadır. (Sencer, 1979: 61-65) Özellikle zorunlu göçlerde, göçün meydana gelmesindeki sebeplerin çoğunlukla terk edilen bölgeye ait olduğu görülmektedir. Mecburiyet sebebiyle gidildiğinden, göç esnasında gidilen bölgenin şartlarının öncekinden daha iyi olması aranılmaktadır.

Göçmenler, asıl vatanlarında iken çeşitli kültürel, maddi imkanlara sahiptirler ve kutsal kabul ettikleri değerleri kolay kolay terk edemezler. Dolayısı ile zorunlu göçe mecbur kalmış fert bunlardan bazılarını kaybedecektir. "Göçün zorunlu hale gelmesi, devletin, kendi tebaasının halklarına, kültürlerine ve yaşamasına nasıl baktığına bağlıdır. (Tekeli, 1990: 49-50) Göçün en önemli sebebi olarak, kişilerin kendilerini güvenlik altında hissetmemeleri yer almaktadır. Bölgede can ve mal güvenliğinin her hangi bir nedenle tehdit altında olması, bu tehdiye maruz kalanları

buldukları bölgeden göçe yönlendirecektir. Can ve mal güvenliğini koruma isteği, canlı hayatının değişmez kuralları arasında yer almaktadır. Özellikle, son yıllarda Türkiye'ye göç eden toplulukların, en temel sebeplerinin güvenlik faktörü olduğu görülmektedir. Kırım'dan, Balkanlar'dan, Kafkasya'dan ve Kıbrıs'tan göç eden topluluklar, emniyet ve güven içerisinde yaşamak için yurtlarını terk etmişlerdir.

3.3 Göçün Sonuçları

Kişi ya da toplumlar tarafından gerçekleştirilen göç, bir yer değiştirme hareketi olmakla birlikte, sosyo kültürel, ekonomik ve siyasi sonuçlarına da dikkat edilmesi gereken bir kavramdır.

“Göç hareketlerinin sonuçlarını üç yönden inceleyebiliriz:

- a) Göçmen yollayan memleket,
- b) Göçmen çeken memleket,
- c) Göçmenin bizzat kendisi.

Bu üç unsurun göçten aynı oranda etkilenmesi mümkün değildir. Göçün sebeplerine, mesafesine, süresine göre ortaya çıkacak sonuçlar da değişik olmaktadır. Genel anlamda göçün ilk sebebi ne ise, ilk planda onunla ilgili sonuçlar doğurduğu gözlenmektedir.

Siyasi göçlere dayalı göçlerin ilk sonuçları siyasi, ekonomik sebeplere dayanan göçlerin de ilk sonuçları ekonomik olmaktadır. (Saydam, 1996: 8)

Bir bölge ya da birkaç bölge arasında meydana gelen göçme hareketinin fazlalığı, bu grupların antropolojik ve sosyal hayatları bakımından düzenleyici bir faktör olur. Göç hareketinin sebepleri, kitleler arasındaki sosyo-ekonomik farkların ortadan kalkmasına yol açtığı söylenebilir. Biyolojide bu olay *intibak teorisi* olarak açıklanmaktadır. Bu teoriye göre, bir bölgeden göç eden ve oturdukları bölge halkının tipinden farklı kimselerin, kendilerine daha çok benzeyen insanların yaşadığı bölgeyi tercih etmesi olayıdır. Bu olay yaşayış farklılıkları ortadan kalkıncaya kadar devam edebilir.

Göçün demografik sonuçlarından biri *karışan nüfus* ve *yayılan nüfus* tiplerini ortaya çıkarmasıdır. Karışan nüfus tipi, nüfus artışının çok, fakat ekonomik bakımdan fakir olan ve ya nüfus artışının az, fakat ekonomik bakımdan zengin bir

toplumla bir araya gelmesine denmektedir. Böylelikle göçmen çeken ülkenin nüfusu, farklı kültürler, gelenekler, siyasi anlayışlara sahip insanlarla zaman içerisinde kaynaşarak farklı bir yapı kazanır. Türkiye'ye göç eden Çerkes toplumu da karışan nüfus yapısına ekonomik açıdan sahip, ancak geleneklerini korumak için kapalı bir topluluk yapısı sergilemektedirler.

Kırım'ın kırımından önce Kafkasya, Taurus Yarımadası'ndan başlayıp Bakü'nün doğusunda yer alan Araratın Erzurum'a kadar uzanan Kafkas Dağları'nın kuzey ve güneyindeki şehirdir. Doğusunda Hazar Denizi, batısında Karadeniz, güneyinde Çoruh, Arpaçay, Arax nehirleri yer almaktadır. Bölgenin kuzey sınırı olarak Don ve Volga nehirlerinin birleşme noktasına yaklaştığı kısım yanıt da çok sayıda göçün yer aldığı Maniç bölgesi kabul edilmiştir. (Baskak 1998: 4)

Uzunluğu 1200 km' ye varan Kafkas Dağları, genel olarak, bölgeyi Kuzey ve Güney Kafkasya olarak ikiye bölmektedir. Öte yandan bu dağlar aynı zamanda Anadolu-Iran ve Arap mermekeleri ile Kafkas Barzıhan ve İskit mermekelerini birbirinden ayıran tabii bir duvar görünümündedir. Esas itibarıyla dağlık bir ülke olan Kafkasya'da yerleşim bölgeleri genellikle yüksek yaylalar ve derin vadilere yerleşmiştir. Yüksekliği fazla olan bu dağ silsilesi, bölgedeki insanların tarihlerini, kültürlerini ve karakterlerini başkalarından farklı kılmıştır. Askere acıdan büyük ölçüde savunma noktası sağlayan dağlar, kültür ve etnik bakımından bölünmüş bir yapıya sahiptir. Bu nedenle bölgenin jeografyasına sebep olmuştur. Baddaley'e göre: "Kendini düşmanlarına karşı koruyan engebeli ve yüksek dağlar, dik ve derin vadiler ve ilk çağlardan kalır gur ormankı, aynı zamanda Kafkasların bölünmelerini önledi." (Baddaley, 1969: 20)

Gerçekten de iki deniz arasında uzayan Kafkas Barzıhan'ın kuzeybatı-kuzeydoğu İskanetinde bütün sıradağlar, birçok vadi ve geçide sahip olmasına rağmen Kuzey ve Güney yönünde kullandırıya elverişli pek az geçide sahiptir. Kuzey ve güney İskanetinde Orta Kafkasya bulunmaktadır.

Yunan mitolojisinde göre ateşin ve madenin ilk defa kullanıldığı yer olarak belirtilen Kafkasya'nın tabii jeografyası, bölgedeki beşerî faaliyetleri özel kılını, stratejik savunma kolaylığı sağlamıştır. Ancak bu durum, Kafkasya'nın bütününde sınırlı bir mülletin oluşmasını engellemiştir. Vadi boylarına, yüksek yaylalara yerleşen Kafkas boyları birer birer farklı bölgelerde yaşamışlardır.

4. KAFASYA' NIN COĞRAFI KONUMU ve TARİHÇESİ

Kırım' a komşu olan Kafkasya, Taman Yarımadası'ndan başlayıp Bakü'nün doğusunda yer alan Apşeron Burnu'na kadar uzanan Kafkas Dağları'nın kuzey ve güneyindeki sahadır. Doğusunda Hazar Denizi, batısında Karadeniz, güneyinde Çoruh, Arpaçay, Aras nehirleri yer almaktadır. Bölgenin kuzey sınırları olarak Don ve Volga nehirlerinin birbirine en çok yaklaştığı kısım yahut da çok sayıda gölün yer aldığı Maniç bölgesi kabul edilmektedir. (Barkok, 1958: 4)

Uzunluğu 1200 km' ye varan Kafkas Dağları, genel olarak, bölgeyi Kuzey ve Güney Kafkasya olmak üzere ikiye bölmektedir. Öte yandan bu dağlar aynı zamanda Anadolu-İran ve Arap memleketleri ile Kıpçak Bozkırları ve İskit memleketlerini birbirinden ayıran tabii bir duvar görünümündedir. Esas itibariyle dağlık bir ülke olan Kafkasya' da yerleşim bölgeleri genellikle yüksek yaylalar ve derin vadilere yayılmıştır. Yüksekliği fazla olan bu dağ silsilesi, bölgedeki insanların tarihlerini, kültürlerini ve karakterlerini başkalarından farklı kılmıştır. Askeri açıdan büyük ölçüde savunma imkânı sağlayan dağlar, kültür ve etnik bakımdan bölünmüş bir coğrafyanın doğmasına sebep olmuştur. Baddaley' e göre; “ Kendini düşmanlarına karşı koruyan engebeli ve yüksek dağlar, dik ve derin vadiler ve ilk çağlardan kalan gür ormanlar, aynı zamanda Kafkasların birleşmelerini önledi.”¹ (Baddaley, 1989: 20) Gerçekten de iki deniz arasında uzayan Kafkas Berzahı'nı kuzeybatı-kuzeydoğu istikametinde bölen sıradağlar, birçok vadi ve geçitlere sahip olmasına rağmen Kuzey ve Güney yönünde kullanılmaya elverişli pek az geçide sahiptir. Kuzey ve güney istikametinde Orta Kafkasya bulunmaktadır

Yunan mitolojisine göre ateşin ve madenin ilk defa kullanıldığı yer olarak belirtilen Kafkasya'nın tabii coğrafyası, bölgedeki beşeri faaliyetleri özel kılmış, stratejik savunma kolaylığı sağlamıştır. Ancak bu durum, Kafkasya'nın bütününde şamil bir milletin oluşmasını engellemiştir. Vadi boylarına, yüksek yaylara yerleşen Kafkas boyları birer *kapalı topluluk* halinde kalmışlardır.

Bunun en belirgin örnekleri, Kuzeydoğu Gürcistan'daki Yukarı Svaneti, Tush ve Khesvur vadilerinde görülmektedir. Buradaki topluluklar yıllarca tecrit edilmiş şekilde yaşamışlardır. (Muradoff, 1966, 66) Stavropol bölgesinde yaşayan Türkmen grubunun da kendi değerlerini muhafaza etmesi dikkat çekicidir. Ancak bu muhafazakâr tutum, tamamen Kafkasya'nın coğrafi yapısıyla ilişkilidir. Demek oluyor ki, her kültürün mensupları kendi kendilerine yeterli olduğunu düşündükleri dünyalarını korumuş, diğer bölgelerden kısmen farklılaşmış ve milletleşmenin asgari şartlarını yok sayabilmişlerdir.

Kafkasya aynı zamanda etnik ve kültürel çeşitliliğe sahiptir ve bunun sebebi de, ülkeleri işgal edilen mültecilerin sığınacak bölge olarak Kafkasya'yı seçmiş olmalarıdır. Bunlardan birkaçı; Mısırlılar, Medler, İskitler ve Alanlar, Grekler, Romalılar, İranlılar, Araplar, Moğollar, Türkler ve Slavlar' dır. Tüm bu ırklar birbirleri ardınca ve birçok defalar Kafkasya'ya hakim olmuşlardır. Zamanla bu medeniyetlerin her biri kalıntılarını bırakarak çekilmişlerdir. İlginç olanı ise; Kafkas halkının bunlardan hiç birine mensup olmayışıdır. Onların Asya ve Avrupa arasındaki geniş düzlüklerde yaşayan, artık her tarafta kaybolmuş olan bir ırktan geldiği tahmin olunmaktadır (Baddaley, 1989: 20)

Dünya coğrafyasının çeşitli bölgelerinde, Kafkas halkının yaşamış olduğu coğrafi bölgeye benzer farklı ırk ve kültürlerin yaşadığı bilinmektedir. Ancak Kafkasya gerek coğrafi yapısı, gerekse kapalı toplum anlayışı sebebiyle yeni bir sentez oluşturmamıştır.

4.1 Kafkas Kavimleri

Kafkasya' da yaşayan başlıca halklar: Gürcüler, Dağıstanlılar, Çerkesler, Çeçenler, Kuşhalar (Asetinler), Ermeniler, Ruslar, Acemler, Almanlar, Tatarlar, Yahudiler ve Türkler'dir. Kafkasya' da günümüzde Rusya Federasyonu'na bağlı Adige, Karaçay-Çerkes, Kabardin-Balkar, Kuzey Osetya, Nohçi, Çeçen, İnguş ve Dağıstan cumhuriyetleri ile Gürcistan' a bağlı Aphazy ve Güney Osetya özerk cumhuriyetleri bulunmaktadır. Bugün Rusya'nın yapmış olduğu sınıflandırmaya göre, Kafkas halkları yerli ve yabancı olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

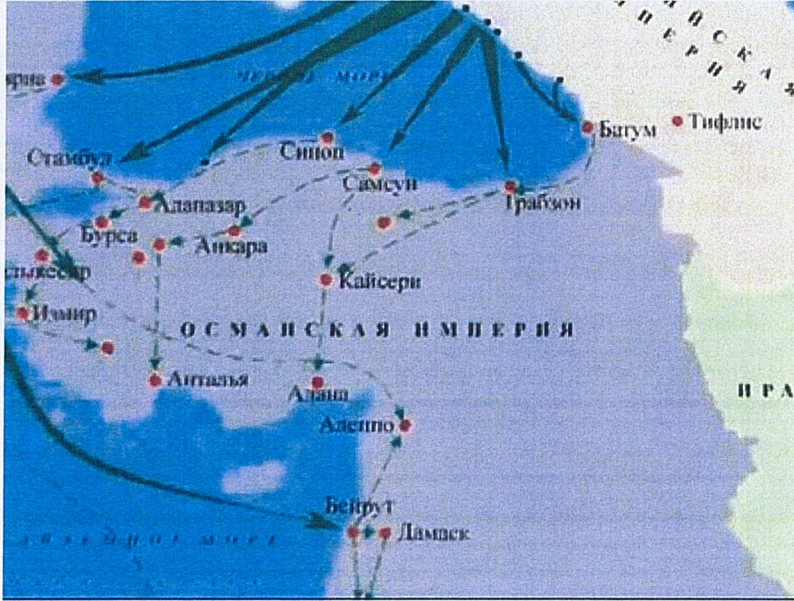
Yerli halk olarak Çerkesler, Gürcüler, Çeçenler ve Dağıstanlılardan oluşurken, yabancı halk olarak sınıflandırılanlar; Ruslar, Acemler, Tatarlar, Türkler ve Almanlardır. Çerkesler, Kafkasya'nın kuzeyinde başlıca iki ana bölgede yerleşiktirler. Bu iki bölge birbirine göre Doğu ve Batı Çerkesistan adıyla ayrılmaktadırlar. Batı Çerkesistan Kuban ırmağı ile Karadeniz havzasından, Doğu Çerkesistan ise ayrıca Khaberdey memleketi olarak da anılan Terek nehrinin yukarı ve orta havzalarından oluşmaktadır.

Kaslar yani asıl Çerkes kavimleri ise; Abazalar, Aphazlar, Ubıhlar, Arguveylar, Nethaçlar, Çebınler, Hatkolar, Khegaklar, Basheğler, Şapsığlar, Bjeduglar, Kemirguveylar, Hatıkoylar, Abzehler, Besleneyley'dir.

Bu kavimlerin bölgedeki dağılışında görülmektedir ki Kafkasların asıl yerlileri dağlık ve dış dünya ile ilişkinin özellikle az olduğu bölgelerde yoğunlaşmıştır. Göçmenler kuzey ve güney bölgelere yerleşmiştir. Etnik değişiklikler en çok Kafkasya'nın dış bölgesi ile asıl temas muntikalarını oluşturan doğu, batı ve kuzeybatı kısımlarında meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra, kuzeyden gelen devamlı saldırılar sebebiyle, Kafkasya'nın yerli halkı dağların vücuda verdiği hastalıklarla da mücadele etmiştir. Öte yandan coğrafi yapının bir etkisi olarak çok sayıda özgün dil gelişmiştir. Çerkes toplumunda her kavmin ismini taşıyan diller mevcuttur. Dilin yapısı değişmese de, kelimeler değişiklik göstermektedir.

5. ÇERKES HALKININ GÖÇEDİŞ SEBEPLERİ VE TÜRKİYE'DEKİ DAĞILIMLARI

Araştırmamıza konu olan Çerkes halkının bugün Türkiye'de sahip olduğu sosyo-kültürel ve etno-sosyolojik yapısını açıklayabilmemiz için, 1877-1878 Kafkasya ve Çerkesistan' da ki tarihi geçmişlerine, coğrafi konumlarına ve komşu kültürlerle olan ilişkilerine kısaca değinmek gerekmektedir. Çerkes halkının göç etmelerindeki başlıca sebepler; Osmanlı-Rus savaşı, köle ticareti ve dini baskılar sebebiyle bölge güvenliğinin giderek azalmasıdır. 21 Mayıs 1864 yılında ise Çar II. Aleksandr' ın kardeşi Grandduk Mihail Nikoleyeviç tarafından Ağustos ayında bir bildiri yayınlanarak, Çerkeslerin bir ay içerisinde Osmanlı topraklarına göçmeleri, aksi takdirde Rusya'nın iç bölgelerine yerleştirilecekleri bildirilmiştir.

Şekil 5 Çerkes halkının göç haritası

5.1 Osmanlı-Rus Savaşı

Rusya İmparatorluğu (1721) kurulduğu dönemden itibaren, Osmanlı Devleti'ni en büyük siyasi rakip olarak görmüş ve savaşmayı adeta gelenek haline getirmiştir. Bu iki ülke arasındaki savaşların sayıca fazla oluşu rekabetin nedeni büyük olduğunu göstermektedir. "İlk zamanlarda Osmanlı Devleti'nin Rusya'dan daha güçlü olması, savaşlarda Rusya'nın lehine sonuçların meydana gelmesini önlemiştir. Buna rağmen Rusya, Osmanlı Devleti ile rekabetten hiç bir zaman geri durmamıştır. (İnalçık, 1948: 349-402)

Osmanlı topraklarını elde ederek sıcak denizlere inmek isteyen Rusya, XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başlaması ile avantajlı bir konuma geçmiştir. Başta İngiltere, Fransa olmak üzere, diğer Batılı devletler ve Avusturya-Macaristan'la Balkan anlaşmazlığı Rusya'nın güçlense de sıcak denizlere inme hedefini mümkün kılmamıştır. "XIX. Yüzyıldan itibaren, iki ülke arasındaki ilişkiler ise, *Şark Meselesi* çerçevesinde gelişmiştir. (Latimer,1895:232) Bu diplomasi sayesinde Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü korunarak, Batılı ülkeler için tehdit oluşturan Rus yayılcılığının önüne geçilmiştir. "1854'teki Kırım Savaşı'nda, İngiltere ve Fransa'nın fiilen Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa girmesi, Rusya'nın yenilmesine ve bu amaçtan bir süre uzaklaşmasına yol açmıştır.

1856'da imzalanan Paris Anlaşması ile de, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü Avrupalı devletler tarafından garanti altına alınarak, Çar I. Nikola'nın İstanbul'u fetih arzusunun önüne set çekilmiştir. (Akdeş, 1990: 74)

Paris Anlaşması (1856) sayesinde, Osmanlı'da yaşayan Hristiyan azınlıkların da yabancı devletlerin eline geçmiştir. Bu tarihten itibaren Rusya, Ortodoks himaye fırsatını kullanarak "Panslavizm" düşüncesini geliştirmeye başlamıştır. "Paris Anlaşması'nı imzalayan devletlerin kendi meseleleri ile uğraşmaları, Rusya için önemli bir fırsat olmuştur. Avusturya-Macaristan 1866'da Prusya yenilgisi üzerine etkisini yitirmiştir. 1870-1871 savaşında da yine Prusya'dan ağır bir yenilgi alan Fransa, kendi başının çaresine düşmüştür. Bu savaş sonrasında ortaya çıkan Alman İmparatorluğu da, Bismarck'la birlikte, sağlam temellere dayanmanın hesapları

içerinde hareket ederek, Rusya'yı engelleme gibi bir faaliyet ile uğraşmamıştır. (Armaoğlu, 1984: 19-27) Bundan yararlanan Rusya, "31 Ekim 1870 tarihinde, Paris Anlaşması'nın Karadeniz'de Rus donanması bulundurulmamasına ilişkin maddesini yürürlükten kaldırdığını ilan etmiştir ve çok geçmeden İstanbul'u tekrar ele geçirmenin hesaplarını yapmaya başlamıştır. Bu hukuki formalite 1871'deki Londra Konferansında tamamlanmıştır.

Danilevski'nin *Rusya ve Avrupa* adını taşıyan ve *Panslavizm*'in İncil'i sayılan eseri de aynı yıl yayımlanmıştır. Bu doğrultuda Rusya, Balkanlar'daki Slav topluluklarının başına geçerek, azınlıkları Osmanlı'ya karşı ayaklandırmaya çalışmıştır. Panslavist tahrikler sonucunda, 1875 yılında, Hersek'te Osmanlı Devleti'ne karşı isyan başlamıştır. Bab-ı ali'nin isyancılara karşı ılımlı tutumu, isyanın Rusya müdahil olmadan sonuçlanmasını sağlamıştır. Ardından Bulgar, Karadağ ve Sırbistan bağımsızlık amacıyla Osmanlı'ya savaş ilan etmiştir. Savaşta Karadağ kısmi bir başarı etmişse de Sırbistan ağır bir yenilgi almıştır. "Ortaya çıkan durumu görüşmek üzere, 1876 yılın sonlarında, İstanbul'da *Tersane Konferansı* adıyla, büyük devletlerin elçileri ve olağanüstü temsilcilerinin katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir. Konferansın gündemini, Osmanlı Devleti'nin Balkan Hristiyanları için yağıcağı reformlar oluşturmuştur.

Bu arada Osmanlı Devleti, Meşrutiyet'i ilan etmiş, yabancıların hristiyan azınlıkların avukatlığını yapmalarını önleme teşebbüsünde bulunmuşsa da, konferansa katılan devletler buna itibar etmemişler ve reformlar konusunda ısrar etmişlerdir. Osmanlı Devleti de kendisine yapılan ültimatomu kabul etmemiş, konferans bir sonuca varamadan dağılmak zorunda kalmıştır.

İstanbul'daki Tersane Konferansı'nın dağılmasının ardından, Rus General İgnatiyev Avrupa başkentlerini dolaşmış ve bu arada Avusturya-Macaristan'la gizli *Budapeşte Konvansiyonu*'nu imzalamıştır. Osmanlı-Rus savaşı sırasında tarafsızlığı da sağlandıktan sonra, sıra büyük devletlerin onaylamasına gelmiş ve İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa ve İtalya'nın da katıldığı *Londra Konferansı* sonucunda, 31 Mart 1877'de oluşturulan *Londra Protokolü*'nün imzalanmasıyla Rusya, savaşa girişini meşru kılacak çok değerli bir belge elde etmiştir.

Londra Protokolü'nün Bab-ı Ali tarafından reddedilmesi, Rusya'nın Osmanlı

Devleti'ne savaş ilanı için sömürebileceği önemli bir bahane olmuştur. Nitekim Rusya, bu olaydan sonra genel seferberlik ilan etmiştir. Prens Kolçalof, 19 Nisan 1877 yılında Rusya'nın Bab-ı Ali'ye savaş kararını bir beyanname ile Avrupa'ya bildirmiştir. Bu beyanname Osmanlı Devleti'nin Hristiyanlar ile ilgili olarak reform yapmadığı ve Avrupalı devletlerin nasihatlerini dinlemediği ileri sürülmüştür.(Karal, 1983: 40-41) Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açması sonucunda, Batılı devletler tarafsızlıklarını ilan etmişleridir. Bununla birlikte, Şark Meselesi'ni Rusya'nın tek başına halletmesi istenmemiş olup, zaman zaman savaşı durdurmak için bazı teşebbüslerde bulunmaktan da geri kalmamışlardır. (Baykal, 1941: 351-397)

Bu gelişmeler sırasında, Osmanlı Devleti'nde de önemli değişiklikler yaşanmıştır. 1876 yılında, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmiş, yerine önce V. Murat daha sonra da Sultan II. Abdülhamid'in getirilmiştir. Anayasa ilan edilmiş, meşrutiyet kurulmuştur. Özellikle Mithat Paşa'nın sadrazamlığı ile meşrutiyet yanlılarının iktidarda bulunmaları ve bunların Rusya karşısında Batı'nın Osmanlı Devleti'ni destekleyeceğine dair inançları, savaş taraftarı bir tutum takınmalarında etkin olmuştur. Savaşı isteyenler arasında, bizzat orduyu yakından tanıyan, Serdarı Ekrem Abdülkerim Paşa, Ahmet Muhtar Paşa, Osman Paşa ve Ali Rıza Paşa gibi isimler yer almış ve bu görüşler doğrultusunda hareket edilerek, Rusya'ya savaş kararı verilmiştir.

24 Haziran 1877'de başlayan Osmanlı-Rus Savaşı, bir yandan Rumeli'de, diğer yandan Anadolu'da olmak üzere iki ayrı cephede gelişmiştir. Kafkasya Göçleri'ne bu yöredeki savaşlar yol açmış olduğundan, savaşın bu cephedeki durumuna değinmek ve bölgede yaratmış olduğu değişikliklere yer verilmek gerekmektedir.

1877 yılı başlarında siyasi durumun gittikçe kötüleşmesi ve Rusya ile savaş ihtimalinin kuvvetlenmesi üzerine, Osmanlı Devleti savaşla ilgili bazı hazırlıklarda bulunmaya başlamıştır. "Bu yöndeki çalışmalar doğrultusunda, 8 Şubat 1877 yılında Ahmet Muhtar Paşa, Dördüncü Ordu Müşirliği ile Anadolu Ordusu Başkomutanlığına tayin olmuştur (Allen, Muradoff, 1066: 109) Savaş başlamadan önce bu cephede Rusya'ya karşı toplanabilecek asker sayısı (redifler dahil) 350.000 civarında hesap edilmişken, savaş başlayınca bu sayı ancak 90.000 kişi olabilmıştır.

Halbuki, Ruslar daha savaş başlamadan üç yıl önce hududu aşarak Erzurum'u altı hafta içerisinde ele geçirmek için planlar hazırlamışlardır. (Allen, Muradoff, 1066: 109)

Savaşın başlaması ile birlikte Rus Ordusu dört kola taksim edilmiştir. Toplam 160.000 kişiden oluşan Rusya askeri birliklerinden, 30.000 kişilik büyük kuvvetler, General Loris Melikof komutasında toplanmış ve merkez kolunu teşkil ederek, Gümrü'den Kars üzerine yürümüşlerdir. Sol kolu teşkil eden Revan Kolordusu, General Tergukasof komutasında Beyazid'e, sağ kanattaki Ahalçık Kolordusu da General Devel komutasında Ardahan üzerine yürümüştür. 20.000 muvcutlu Dübon Kolordusu ise General Oklobico komutasında Batum'a doğru hareket etmiştir. Ek olarak piyade ve süvarilerle Kuban Kazakları da yer almıştır. Rus ordusunun genel komutanı her ne kadar Grandük Mişel gibi görünmüş olsa da savaş General Loris Melikof tarafından idare edilmiştir. (Celaleddin Paşa, 1983: 333)

Osmanlı Ordusu, 7 Nisan 1877 yılında Rusya'nın Ardahan, Kars, Bayezid istikametlerinden Erzurum ve Van'a doğru saldıracaklarını hesap ederek, Anadolu orduları komutanlığını devralmak üzere Erzurum'a gelen Ahmet Muhtar Paşa tarafından şu şekilde düzenlenmiştir: Savunma harekatı için Kars bölgesine 37 Piyade taburuyla, 11 Süvari bölüğü ve 3 Tümenli Kars Kolordusu tahsis edilmiştir. Ardahan Tümeni ise, 10 tabur ve bir kısım gönüllüden oluşturulmuştur. Eleşkirt tümeni 12 piyade taburu ve atlı gönüllülerden, Van tümeni 6 piyade taburu; 2 süvari bölüğü ve Şeyh Abdullah, Şeyh Hamza ve Şeyh Ahmet'in toplayacakları 58.000 kadar yaya ve atlı gönüllülerden oluşturulması kararlaştırılmıştır.

Rus orduları savaş başladığında yukarıda belirtilen istikametlerden ilerlemiş ve saldırıları sonucunda Ardahan ve Bayezid ilk düşmüştür. Ahmet Muhtar Paşa Zivin'de kazandığı zaferle Rus ordusunun ilerleyişini bir müddet durdurmuş olsa da Alacadağ ve Deveboynu Savaşlarını kazanmaları cepheye üstünlüğün tamamen ellerine geçmesini sağlamıştır. Bu yenilgiden sonra Türk kuvvetleri geriye çekilerek, Erzurum'da yeniden savunma hattı oluşturmaya başlamışlardır. 30 Ocak 1878 yılında Rusya Batum'u ele geçirmek için yeniden bir saldırıya girişmiş, ancak Edirne Ateşkesi ile son bulmuştur.

sonuçlanmıştır. Savaş sırasında Kafkas toplulukları, Osmanlı Devleti'nin tarafında yer almış, savaş sonladığında ise, Rusya tarafından göçe zorlanışlarının bir sebebi olarak gösterilmiştir.

Savaş esnasında Kafkas halkının sosyolojik yapısı diğer toplumlara (Anadolu ve Rumeli) göre oldukça farklılık göstermektedir. Lider kişiye karşı, saygı ve bağlılık göstermek, bu bölge halkının kültürel yapısında bulunmaktadır. Böylece, bir yönetimin altında, topluca olaylara katılmaları kolaylaşmıştır. Kafkas toplumları, birlikte hareket edebilme yetenekleri sayesinde Rusya'ya karşı isyan çıkartmışlardır.

Kırım Savaşı'ndan sora İmam Şamil'in Dağıstan'daki ünlü direnişi, bu konuda kayda değer en önemli hadisedir.

Osmanlı-Rus savaşında, Osmanlı Devleti'ni desteklemek amacı ile Kafkasya'nın çeşitli bölgelerinde Çerkes (Abhazlar, Ubıhlar, Adigeler), Acarlar, Çeçenler ve Dağıstanlılar ayaklanmalar çıkartmışlardır. Ayrıca, bu topluluklara ilave olarak henüz Rusya'nın eline geçmemiş bölgelere daha önce göç edenlerle, Karapapaklar ve Kürt aşiretleri de gönüllü olarak Osmanlı ordu birlikleriyle hareket etmişlerdir. Rusya savaşta Osmanlı Devleti'ni destekleme ihtimali bulunan Çerkeslerin bir kısmını daha önceden Anadolu'ya göç ettirmiş, bir kısmını da kendi ülkesi içerisinde dağıtmıştır. Savaş esnasında Anadolu'ya göç etmiş Abhaz halkı Osmanlı Devleti'nden desteğini esirgememiştir.

5.2 Köle Ticareti

Kafkasya'da ekonomik idare, her kavim tarafından, kendi ekonomik şartlarına göre düzenlenmektedir. Bölge kavimleri çoğunlukla dış otoritelerin etkisinde kalmıştır. 17. ve 18. Yüzyıllarda Ortadoğu'daki İslam ülkelerine, özellikle Çerkesistan, Şirav ve Kırımdan köle sevkiyatı yapılmaktadır. O yüzyıllarda köle ticareti, bölge kalkınması için en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Çerkes halkı dört zümreye ayrılmıştır. Çerkesler arasında asiller Verk-Özden, beyler-Pşi, halk Tfekotl, köller Psıtl olarak adlandırılmıştır.

Bunun yanı sıra, köleler, kendi aileleri tarafından da satılan kimselerdir. Abazaların kendi çocuklarını cinsiyet ayrımı olmaksızın sattıklarına dair bilgiler yer

almaktadır. “Abazalar adet-ı kadimelerinden, ahval-ı içtimaiyelerinden olduğu üzere birbiriyle, kabile kabile muharebe ederek tuttıkları kimseleri esir sıfatıyla harice satarlar idi. Cezaya mukabil mücrimi esir add ile harice satmak da adetlerinden idi. Erkekleri güçlü, kuvvetli, kadınları hüsna olduğu için Abazalar’ da esir ticareti pek ziyade revaç buldu. Hatta Bizans müverrihleri Abazıc adını verdikleri bu milletten ekseriya esaret münasebetiyle bahsederlerdi. (Emrullah, 1328-1330: 156)

5.3 Dini Baskı

19. yüzyılda Kafkasya’ da yaşayan halkın üçte ikisi Müslüman, üçte biri ise Hıristiyanlardan oluşmuştur. Ancak, Çerkeslerde (Abazalar, Adigeler, Abazalar, Ubıhlar, Osetler) Müslümanlık ve Hıristiyanlık dinlerinin yanı sıra *Politeizm*’ e rastlanmaktadır. “Kafkasya’nın hususi coğrafyası, bu geniş bölgede İslamiyet’in de aynı derecede yayılmasını engellemiştir. Nitekim Hz. Ömer zamanından (634-644) itibaren Güneydoğu Kafkasya’ ya giren İslamiyet, müteakip yıllarda Dağıstan’da büyük ölçüde güç kazanmış, Nogayların ülkesinde de yayılmıştır. Halbuki Çerkeslerin İslamiyet’e girişleri daha yakın dönemde, yani, 18. Yüzyılın sonları ile 19. Yüzyılın başlarında mümkün olmuştur.

Gerçi bu vakte gelinceye kadar Kırım Hanlığı’nın etkisiyle bazı Çerkeslerin Müslüman olduğunu görülmektedir. Fakat büyük çoğunluk asıl dinlerinde yani putperestlikte devam etmektedir. Nitekim gerek Ahmet Cevdet Paşa, gerekse bölgeyi gezen Bıjışkyan gibi seyyahlar buralarda yaşayan putperest geleneklerinden bahsetmişlerdir. Kafkas kavimlerinin İslamiyet öncesindeki dinleri muhtelif tabiat varlıklarına, yani güneşe, aya, ateşe, ağaca, suya, yağmura inanmaktan ibarettir. (Cevdet Paşa, 1986: 95) Bu dini yapıyı putperestlik olarak adlandırmak yanlış olacaktır. Doğanın gücüne karşı herhangi bir tapınmaya ya da sembollere rastlanmamıştır.

5.4 Türkiye’deki Çerkes Dağılımı

Çerkesler’de Adige, Apaz ve Ubıh kavimleri karma halde bulunur ve bu nedenle beraber ele alınmıştır. Başlıca yerleşim bölgeleri Batı ve Orta Anadolu’dadır. Bu yerleşim bölgelerini kabaca beş grupta toplayabiliriz.

- a) “Sakarya 71 köy kayıtlıdır, Bolu 69, Kocaeli 14 ve İstanbul 6
- b) Bursa 32, Bilecik 14, Balıkesir 82 ve Çanakkale 15
- c) Ankara 6, Eskişehir 39 ve Kütahya 4, Konya 21,

- d) Manisa 4, İzmir 6, Aydın 10, Denizli 2, Afyon 4 ve Antalya 2 güneybatı kıyısındaki bölgede yayılmış yerleşim yerleri.
- e) Kuzey’de Sinop 25 ve Samsun’dan 120 köyle başlayarak, Çorum 34, Amasya 16, Tokat 66, Yozgat 22, Sivas 34, kayseri 66, Kahraman Maraş 24 üzerinden geçerek Adana 17 ve Hatay’a 3 ulaşan geniş bir şerittir (Andrews, 1992: s. 237-238)

Görüldüğü üzere Çerkes halkının en çok yoğunlaştığı bölge Samsun, Sinop’un içerisinde olduğu şerittir. Bu şerit kısmen Osmanlı yerleşim politikalarıyla, kısmen de çok sayıda göçmenin deniz yoluyla gelmesinden kaynaklanmaktadır.

Diğer azınlıklarda görüldüğü üzere(Gürcüler, Lazlar), Çerkesler’ de ekonomik şartlar sebebiyle köylerden kentlere ve hatta Batıdaki büyük şehirlere doğru göç etmişlerdir. Bu göç hareketi halen sürmektedir. Almanya’daki göçmen işçiler arasında da Çerkesler önemli bir oranda yer almaktadır.

5.5 Adapazarı’ndaki Çerkes Köyleri

Adapazarı’ndaki Çerkes köyleri, Gürcü, Kürt ve Manav olarak adlandırılan Adapazarı yerli halkından oluşan köylerle komşudur. Bu bölgenin Çerkesleri hayvancılıkla uğraştığı gibi diğer meslek dallarında da yer almaktadırlar. Çerkes evleri, tek çatılı ve müstakil olup, geniş bir arazinin içerisinde yer almaktadır. Evlerin iç kısımları bir buçuk katlıdır. Geniş aile yapısına sahip olmaları sebebiyle evler müstakil dahi olsa içeride iki daireye ayrılmıştır.

Şekil 5.5 Çerkes evi

Fotoğrafta görülen ev, geleneksel bir Çerkes evinin en sade halidir. Kişilerin gelir düzeyleri artsa dahi, evin mimari yapısı değiştirilmemektedir. Bu mimari yapılarda değişken olan, evi büyüklüğü, iç mimarisi ve peyzaj mimarisidir.

Adapazarı'ndaki Çerkes köylerinden Maksudiye, Balballı köyü ve Kuzuluk köyleri, nüfusları en yoğun ve Çerkes geleneklerinin diğer köylere göre halen yaşatıldığı üç köydür. Üç köyde de her hangi bir toplanma ya da düğün olduğunda Kürt köyleri hariç, Gürcü veya Laz tüm komşu köyler davetlidir.

Bir inanç ve ibadet sistemi olan dinler de kültürün ve kimliğin önemli bir kaynağıdır. Bir başka deyişle dinler aynı zamanda birer kültürdür. Din insanlara düşüncelerine, bilinçlerine, yaşam biçimlerine, davranışlarına yön verir. Bu nedenle din değişince, kültür ve kimliğinde değişimlerini beraberinde getirir. Eskiden Pagan olan Çerkesler, dinlerini bırakarak İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Bu da ulus kültürünün değişimine sebep olmuştur.

Gelecekler, alışkanlıkların ve kimliğin göstergeleridir. Canlı üstü bir güce dayanan dinlerden farklı olarak geleceğin kuralları yaşamın gereksinimlerine göre toplum tarafından konular, geliştirilir ve değiştirilir. Toplumsal birliği sağlayan gelenekler, zaman içerisinde kendiliğinden ve yerine başkası gelir. İslam, bu gibi nedenlerle dolayı başka kültürlerin etkisi altına giren toplumların kültürleri doğal gelişiminden saparak, değişime ve zorlanma özelliğini yitirmeye başlar.

6.1 Çerkes Kimliği

Anavatanları Kafkasya'da bulunan Çerkes kimliğinin oluşması uzun yıllara dayanmaktadır. Çerkes kimliği Kafkas kimliğinin bir parçası olarak alınır. Çünkü Çerkes Kimliği, Abaza, Osset, Adige, Ubyeh ve bazı Çerkes halklarını da içine alır. Kafkasya'nın çok uluslu ortamında Çerkes kimliği ve kültürü kendine ayrı bir yer düştür. Bu kültürün ve kimliğin başlıca özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

a) Çerkesler yerleşik bir toplumdur. Köyler gelişimi göstermiş büyümüş fakat

6. KİMLİK NEDİR?

Kimlik kısaca, bireyin ve toplumların belirgin özellikleri olarak tanımlanabilir. Ortak bir tarih ve coğrafya ortamında oluşan kimliğin başlıca öğeleri dil, din ve geleneklerdir. İnsan hangi dili konuşursa o dilde düşünür. Dilin ve dinin değişimi, kültür ve kimlik değişimini beraberinde getiri. Örneğin bugün Türkiye’de yaşayan Çerkesler Türkçe konuşuyorlarsa kimlikleri, Çerkes kimliği olarak kalsa bile somut olarak Türk kültürel kimliğine dönüşmüş demektir.

Bir inanç ve ibadet sistemi olan dinler de kültürün ve kimliğin önemli bir kaynağıdır, bir başka deyişle dinler aynı zamanda birer kültürdür. Din insanların düşüncelerine, bilinçlerine, yaşam biçimlerine, davranışlarına yön verir. Bu nedenle din değiştirmek, kültür ve kimliğinde değişmesini beraberinde getirir. Eskiden Pagan olan Çerkesler, dinlerini bırakarak İslamiyet’i kabul etmişlerdir. Bu da ulus kültürünün değişimine sebep olmuştur.

Gelenekler, ulusal kültürün ve kimliğin göstergeleridir. Canlı üstü bir güce dayandırılan dinlerden farklı olarak geleneklerin kuralları yaşamın gereksinimine göre toplum tarafından konular, geliştirilir ve değiştirilir. Toplumsal içeriği kalmayan gelenekler, zaman içerisinde kendiliğinden ve yerine başkaları gelir. İşgal, göç gibi nedenlerden dolayı başka kültürlerin etkisi altına giren toplumların kültürleri doğal gelişiminden saparak, değişime ve zamanla özelliğini yitirmeye başlar.

6.1 Çerkes Kimliği

Anayurtları Kafkasya’da bulunan Çerkes kimliğinin oluşması uzun yıllara dayanmaktadır. Çerkes kimliğini Kafkas kimliğinin bir parçası olarak almak uygun olur. Çünkü Çerkes kimliği, Abaza, Oset, Adige, Ubih ve hatta Çeçen halklarını da içerisine alır. Kafkasya’nın çok ulusluğu arasında Çerkes kimliği ve kültürü kendine ayrı bir yer edinmiştir. Bu kültürün ve kimliğin başlıca özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

- a) Çerkesler yerleşik bir toplumdur. Köyler gelişim göstermiş büyümüş fakat

kentleşme aşamasına gelmemişlerdir. Tarım ve el sanatları göze çarpmaktadır.

- b) Merkezi otoriteye dayanan devletleri yoktur. Devlet kavramı yerine, yaygın olan otorite gelenek *habze*'dir.
- c) Çerkes toplumlarında din, sanıldığı gibi çok tanrılı (Polyteizm) değil, tek tanrılıdır ve bu tanrıya *THA* (Tha, Habze, Aze) derler. Tüm Çerkes dillerine bakıldığında, Tha-Tanrı, Habze-Gelenek, Aze-Usta demektir. Bazı doğa güçlerine (yağmur, güneş, şimşek gibi) söylenen şarkılara bakılarak, Çerkes halkın putperest olarak adlandırılmıştır. *THA*, Yunan tanrısı Zeus gibi mitolojik bir güç olarak görülmemektedir ve insana özgü özellikleri yoktur. *THA* tamamen soyut bir kavramı göstermektedir.
- d) Çerkeslerin sosyal yaşamına bakıldığında, kadına ve aile büyüğüne gösterilen saygı, kadın-erkek eşitliğine dayalı ilişkiler, düğünler, müzik ve folklor bu kültürün ve kimliğinin en önemli unsurlarıdır.
- e) Kısaca Çerkes kimliği Tanrı ve gelenek temellerine dayanmaktadır.

Yukarıda kısaca maddeleştirilen Çerkes kimliğinin, değişime uğramasındaki iki önemli tarihsel olay din değişimi ve anayurtlarından sürülmeleridir. Bu iki olay birbiriyle din faktöründen ötürü bağlantılıdır.

6.2 Çerkesler' de Sosyal Yaşam, Gelenek ve Görenekler

Gelenek, genel anlamda geçmişten gelen ve toplum üyelerinin kuşaktan kuşağa aktardığı, kökleşmiş alışkanlıklarına denmektedir. Aynı zamanda o toplumun kültürünü ifade etmektedir. Çerkes toplumunun çeşitli toplumsal alışkanlıkları bulunmaktadır ve bu alışkanlıklar göç yoluyla gelmesine rağmen güncelliğini halen korumaktadır. Bunun sebebi olarak, dış kültürlerden kapalı bir hayat sürmeleridir. Örnek olarak, Çerkeslerin Çerkesler ile evlendirilmesi verilebilir. Günümüzde bile izlerine rastlanan gelenek ve göreneklere bakılacak olursa; toplumda olabildiğince özgür bir ilişki yaşayan Çerkesler' de gelenek ve göreneklere katı bir bağlılık söz konusudur. Bir süreç içerisinde oluşmuş ve toplum tarafından benimsenmiş kurallar ve gelenekleri, Çerkesler *Xhabze* olarak adlandırmaktadırlar.

“Kafkasya’dan Türkiye’ye göç ettiklerinde de bir süre devam eden feodal düzen, asillik ve kölelik sınıflarının, Çerkes toplumunu kesin çizgilerle olmasa da ayırdığı söylenebilir. Ayrımın daha çok kesinlik kazandığı boylarda, boy tekrar kendi bünyesinde küçük prensliklere ayrılmış olup, bu prenslikler genellikle diğerlerinden bağımsızdır, ancak tamamen birbirinden kopuk değildir.”² (Tuna, 1977: 105) Çünkü Çerkes toplumunda yürürlükte olan yaşam biçimi kolektivizm üzerine kuruludur. Asil sınıftan olanların çıkarları da bu yaşam biçimine uygun olduğu için, Çerkes toplumunda sınıflar arası çatışmalar görülmemektedir. Yakın tarihe kadar, Çerkesler arasında asil sınıftan birinin, köle sınıfından biriyle evlenmemesi şeklindeki kuralların geçerliliğini koruduğu söylenebilir. Çerkes olmayanlardan kız alıp vermemek şeklinde sürdürülen gelenek halen sürdürülmeye çalışılsa da bu tür evliliklere sıkça rastlanmaktadır.

Bunun yanı sıra, kız kaçırma yaygın bir gelenektir. Kız kaçırma eyleminin Çerkes geleneğindeki ilginç yönü bu eylemde, her hangi bir zorlamanın olmamasıdır. Kızın rızası olmadan böyle bir şeye kesinlikle kalkışılmaz ve erkeğin, kız ailesinden bir kişiyi haberdar etmesi gerekmektedir. Kızı erkeğin arkadaşı kaçıtır ve yakın bir aileye teslim eder. O aile artık kızın ikinci ailesi olarak, kız evinine düşen her şeyi üstlenir. Kızın asıl ailesi ve kaçırılarak teslim edildiği aile arasındaki anlaşmayı ise topluluğun yaşlılarına üstlenir. Geleneklere uygun olarak evlilik törenleri düzenlenir.

Kaçma-kaçırma geleneğinde, ailedeki kız ya da erkeğin büyük olanı dururken, küçük kardeşin evlenememesi ve kavim içi evlilik yasağının etkisi büyüktür. Kavim içi evlilik yasağının amacı, o kavmin erkeklerinin ve kadınlarının birbirlerine kardeş gözüyle bakmalarını sağlamaktır. Dolayısı ile aileler birbirlerine ve kavimlerine güvenirliler.

Çerkes köylerinde, bir eve gelen misafire o köyün tüm genç kızları hizmet ederler. Gün ya da saat kaç olursa olsun, komşu ailelerden kızları çağırılır. Eğer misafir yatılıysa, hizmet eden genç kızlar da aynı evde yatılı olarak kalırlar. Kızlarını çağırın ailenin aynı kavimden olması, kız ailesine güven telakki eder. Yolda yürürken Çerkes kızları erkeğin sağında, yan yana yürürler.

6.3 Aile Ve Akrabalık İlişkiler

Çerkes ailelerinde akrabalık ilişkileri çok yaygın ve önemlidir. Akrabalık ilişkilerinde birbirlerine sargındırlar. Genellikle, yaşlı ve bilge kişi, bütün toplantılarda topluluğun şefi durumda olan Thamade'nin aldığı kararlar bu akrabalık ilişkisi içerisinde olanların tümü için geçerlidir.

Aynı zamanda olaylar, toplantılar dışındaki bir araya gelişlerin hepsinde bir Thamade'lik kurumu bulunur. Bu Thamade o topluluğun en yaşlısıdır ve topluluğa başkanlık eder. Toplulukta bulunan her birey, onun aldığı kararlara uymak zorunda olduğu gibi, onun izniyle davranışlarda bulunabilirler. Çerkesler' de aile genellikle geniş aile olup, ana, baba, çocuklar ve torunlardan oluşmaktadır. Aile bireyleri arasında sert ve sıkı bir disiplin vardır, aile küçüklerinin alınacak kararlarda önemli bir katkısı ve etkisi yoktur, fakat kararların uygulayıcısı durumundadırlar.

Yaşlılara, ailede ve toplumda ayrı bir değer verilir, ailenin reisi babadır, kararları o alır, ailenin değer üyeleri alınan kararları uygular. Aile reisinin kararları emir niteliğindedir. Erkeğin ailedeki bu otoritesi, yaş ilerledikçe artar kavimde de etkili olmaya, şefi durumuna geçmeye başlar. (Tuna, 1977: 102)

“Çerkesler’ de, çocuklar evlendikten sonra ayrı ev kursalar bile, baba evleriyle olan ilişkilerini koparmazlar. Geniş ailede ata-babadır. Aileyi bir arada tutan, toparlayan odur. Ailenin hiçbir üyesi babaya sormadan önemli bir karar alamaz.

Ata-baba'nın etkisi sadece çocukları üzerinde değildir, kendisinden küçük olan kardeşleri ve aileleri üzerinde de, kendi ailesi üzerindeki haklara sahiptir. (Argun, 1990: 53-54)

Aile büyüğü yaşamını yitirdiğinde, aile fertleri yine aynı hiyerarşiyle, eş ve çocuklarını çevrelerine toplayarak, yeni büyük bir aile oluştururlar. Kardeşler ayrılmalarına rağmen, uzun süre mal ortaklıkları devam eder. Mallar bölüşüldüğünde, baba mirası yalnızca erkeklere düşer, kızlar bu mirastan yararlanamazlar.

Kız çocukları evlenene kadar baba ya da erkek kardeşlerinin evinde yaşarlar. Sahip olabilecekleri mallar; giyimleri, takıları ve çeyizleridir. Genç kızlar baba evlerinde büyük özgürlüklere sahiptirler ancak evlendikten sonra bu rahatlıkları ortadan kalker. Kardeşler bir arada oturuyor olsalar bile, evlenen kardeşlerin ayrılması, işini ve malını ayırması da mümkündür. Fakat aileyle ilgili gelebilecek her hangi bir haksızlığa karşı tek vücut olurlar.

Çerkes ailelerinde bir iş bölümü vardır. Ailede kadın; yeme, içme, ev temizliği, çamaşır, çocuk bakımı gibi en içi işlerle uğraşır. Dışarıda yaptığı işler ise, inek ve koyunları sağmak, kümes hayvanlarına bakmaktır. Genç kızlar annelerine, erkekler ise babalarına yardım ederler. Evin reisinin ise görevi evi geçindirmektir. Ailede çocukların yetiştirilmesinde temel ilke saygı ve sevgidir. Çerkesler' de çocukların yetiştirilme görevleri sadece anne ve babaya düşmez, toplumun ortak sorumluluğudur. Çocuklar ailelerinde şımartılmazlar. Ata-babanın yanında anne ya da baba çocuğuna hiçbir şekilde sevgi gösterisinde bulunamaz, onu kucağına alamaz. Keza gelin de, yaşı kaç olursa olsun, bir aile büyüğü odada var ise eşinin yanına oturamaz.

6.4 Giyim Kuşam ve Beslenme Alışkanlıkları

6.4.1 Giyim Kuşam

İnsanlar örtünmek ve korunmak amacı iler giyinirler. Ancak korunmak için giyinseler dahi, bu giysileri giyen insan topluluklarının yaşayış biçimlerinin göstergesidir. Anavatanları Kafkasya olan Çerkes halkının giysileri de o bölgenin coğrafyasının ve insanların etkisini taşımaktadır. Aynı zamanda insanların giyimleri, o insanların yaşamını, kişiliğini, ekonomik durumunu, toplumsal statüsünü yansıtır. Çerkes toplumlarında giyim kuşam, yaşam biçimlerine uygunluk gösterir.

Çerkes erkekleri, *Çerkeska* diye adlandırılan bir giysi giyerler, bu giysinin etekleri diz boyunu geçecek şekilde uzun ve geniştir, göğsünde ağaçtan yapılmış fişeklikler ve bunların gümüştene kapakları vardır. İçine açık tonda gömlek giyilir, kendi rengi ise çoğunlukla konu tonlarda olur. Başlarına elde kadınlar tarafından yapılmış kalpak takarlar, bunların üzerine keçi kılından dövülerek yapılmış *Yamçı* adı verilen bir giysi giyerlerdi. Yaşamlarının önemli kısmı at üzerinde geçtiği için, yamçının uzun olmasına dikkat edilirdi. Yamçının boydan boya açık olan önünde

boyun kısmında gümüş bir tutturmalık bulunurdu. Ayaklara bazen diz boyunu aşan yumuşak deriden yapılmış altın ya da gümüş tokalarla bağlanabilen çizmeler giyilir, belde ise üzerinde kılıç, yağdanlık, kama bulunan beli saran deri kemer bulunurdu. Kamaların sapı kemik, gümüş ya da altın işlemeli ve iki ağzı da keskin olur. Kılıçların ağızlarının daha düz kesici ve delici özelliği olmasına dikkat edilirdi. Boyun ya da başa sarılan, siyah ya da beyaz çuhadan yapılmış başlık ise başı yağmurdan korumak içindir. (Koçkar, 1979: 216-217)

Çerkes kadınları ise zarafet ve asaletlerini yansıtan giyecekler giyerlerdi. Kaftan diye adlandırılan giysinin üst kısmı vücuda tam olarak oturmuştur, bele takılan kemerin aşağısında kalan kısım uzun ve yere kadar açıktır. Açıktan iç giysi görülür, belden başlayan gümüş, altın, pirinç düğmeler üçgen biçiminde ve boyun altına kadar uzanır. Kaftan mat renklerde olup kadife, ipek, atlas gibi kumaşlardan dikilmiştir. Kollar geniş ve uzun olup, üzerinde ve alt etek önünde gümüş, sim-sırma işlemler görülür. Başa kep biçiminde başlık, üzerine de altın, gümüş, sırma, inci, işlenmiştir. Başa dik olarak giyilmesine dikkat edilir. Başa yine başlıktan tutturularak ipekli kumaştan yapılmış genellikle beyaz başörtüsü örtülür. (Koçkar, 1979: 216-217)

Çerkeslerin geleneksel kadın ve erkek giysileri olarak bilinen bu giysiler, Çerkesler tarafından göç yoluyla geldikleri Türkiye’de terk edilmiştir. Göçten sonra bir süre bu giysileri giymeye devam etmişler ancak daha sonra yaşadıkları toplumun giyeceklerini giymeye başlamışlardır. Günümüzde ise düğün ve folklor haricinde modern giysiler giymektedirler.

Şekil 6.4.1 Çerkes kızlarının geleneksel kıyafetini anlatan porselen Çerkes bebek

6.4.2 Beslenme Alışkanlıkları

Çerkes toplumlarının beslenme alışkanlıkları, göçten sonra yerleştikleri topraklarda önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Fakat yinede kendilerine özgü geleneksel yemekleri yapmaya önem vermektedirler. Artık mısır unundan ekmek yapılmasa da bolca hamur yemekleri yapılmaktadır. Hamurdan yapılan yemeklerin içerisine patates, peynir, kıyma kayarak haşlamak ya da kızartmak yaygın geleneklerdendir. Ocak içerisinde et ve peynir kurutma geleneğine günümüzde rastlanmamaktadır.

“Et ve et ürünleri bolca kullanılır, özellikle et ürünlerini misafirlerine sunmak köklü bir gelenektir. Et haşlanıp, tuzlanarak kızartılıp yenebilir. Tavuk eti kırmızı et kadar önemlidir. Bunu dışında gündelik yiyecekleri peynir, yoğurt, et ürünleri ve sebze çeşitleridir. Geleneksel tatlıların arasında bal birinci sırayı almaktadır.” (Ersoy, Kamacı, 1992: 139)

Çerkes Tavuğu olarak çoğu toplum tarafında bilinen yemeği Adigeler tereyağına cevizleri ekleyerek sunarken, Apazlar sadece tereyağı kullanırlar. Adigelere göre Çerkes tavuğundaki ceviz zenginlik göstergesidir. Bunun yanı sıra bölgedeki ceviz ağaçlarının yoğunluğu, beslenme ve yemek kültürlerinin şekillenmesini sağlayan en büyük etkidir

Şekil 6.4.2 Düğün yemeği

Düğünlerde ise dikkati çeken karavana usulü hazırlanan yemeklerdir. Bir düğün menüsü; et sote, pirinç pilavı, ayran, turşu ve tulumba tatlısında oluşmaktadır. Damat, tarafının müstakil evlerinin bahçesinde kurulan düğün yemeği, piknik masalarında yenir, self servistir ve yemeğe başlamak için gelin ve damat beklenmez.

Düğünlerde pasta merasimi yoktur. Ayrıca kadınlar her hangi bir toplantıda içki içmezler. İçki içecek erkeklerin ise, topluluk içerisinde uzak olarak hazırlanmış bir içki masası vardır. Eğer düğünse sakiliği damat yapmaktadır.

6.5 İnanç Sistemleri

“Din, inanca dayanan doğüstü tasarımlar ve işlemler dizgesidir. Toplumsal bir olgudur ve üretim sürecinde insanlara egemen olan güçlerin fantastik bir yansıması olarak toplumsal bilincin özgül bir biçimidir. Din, ilkel komünal toplum biçiminin belli bir aşamasında kavranılamayan doğa güçleri karşısında insan güçsüzlüğünün bir yansıması olarak doğmuştur.”³(Hançerlioğlu, 1986: 99)

Çerkesler çağlar boyunca çeşitli inançlar taşımışlar ve çok çeşitli tanrılara inanmışlardır. Çerkeslerin eskiden inandıkları belli başı tanrılar; Şible, Tlepş, Sevseres, Zekotha, Mezıtha, Kutj ve Teşub olmak üzere yedi tanedir.

“Bu tanrıları kısaca açıklamak gerekirse;

- a. Şible: Savaş, yıldırım ve adalet tanrısıdır. Savaşa giderken ondan yardım dilenilir, savaş kazanıldığında koç kurban edilir. Ayrıca Çerkesler’ de yıldırım çarpmış ağaçlar ve insanlar kutsal sayılırlardı.
- b. Tlepş: Demir ve ateş tanrısıdır.
- c. Sevseres: Fırtınaların, suların ve ırmakların tanrıçasıdır, Sevseres’e bulutların ve denizlerin itaat ettiği düşünülürdü. Yine bu tanrıya kurban kesilerek ibadet edilirdi.
- d. Zekotha: Gezginler tanrısı olup yolculuk ve kutsal ziyaretlere çıkanları koruduğuna inanılırdı. Konuk geliş ve gidişlerinde aynı Anadolu’ da görüldüğü gibi su dökme âdeti uygulanmaktadır.
- e. Mezıtha: Avcılar ve ormanlar tanrısıdır. Çerkesler bu tanrıya ormanın gölgesinde ibadet ederlerdi. İbadet edilen kutsal ormana Theseğ denilirdi.

- f. Kutj: Adalet tanrısıdır. Eski kavimlerde olduğu gibi Çerkesler' de de meşe ağacı kutsal sayılır, ağacın kutsal bir ruh taşıdığına inanılırdı. Çerkes Thamade'leri (Ata-baba) meşe ağacının altında toplanıp savaş ve barış işlerini görüşüp, dua ederlerdi.
- g. Teşub: Savaş tanrısıdır. Çerkeslerle Hattilerin tanrısıdır. Teşub'a ait heykeller Kafkasya' da bulunmuştur. Diğer adı ise Zevatha'dır. (Güsar, 1977: 25-26)

Yukarıda belirtilen Çerkes Tanrıları, üç ana grupta adlandırılabilir. Mutluluk getiren, yaratıcı tanrılar, korku veren tanrılar ve doğanın düzenleyicisi olan tanrılar. Çerkesler' de belirli dönemlerde örneğin; doğa felaketleri sonrasında dualar edilip, adaklar adanır ya da Ata-baba'nın karar alacağı dönemlerde adaletli olması maksadıyla, meşe ağacını altında toplanılarak konuşulur.

Çerkesler tarihin ilk dönemlerinden başlayarak doğa güçleriyle açıkladıkları bu tanrılara 6. yüzyıla kadar bağlı kalmışlar ve onlara inanmışlardır. Ancak onlara güçlerinden ötürü ve kendi korkularından ötürü inanmışlardır. "Özellikle Bizans imparatoru I.Jüstinyen döneminde VI. Yüzyılda Hıristiyanlık ve Yahudilik dinlerini tanıyarak bunları kabul etmişlerdir. Çerkeslerin bu dinleri kabul etmelerine karşılık yine de kendi eski geleneklerine devam etmişlerdir. Bal tanrıçası Meritsa'yı, fırtına tanrıçası Sevseres'i, demirciler tanrısı Tlepş'ı ve diğer eski tanrılarını terk etmemekle ve ölülerine kurban kesmekle, eski dinsel inançlarını sürdürmüşlerdir." (Güsar, 1977: 31)

Çerkesler Yahudilik ve Hıristiyanlıktan sonra 17. Yüzyılda İslamiyet ile tanışmıştır. 18. Yüzyılda ise İslamiyet yerleşmiş, Çerkes topluluklarının bulunduğu kuzey Kafkasya'ya yönelik savaş ve istilalarda, dinsel başkaldırlara ve hatta muridizm hareketlerine rastlanmaktadır.

Ancak Çerkesler sahip oldukları küresel değerleri, inanç sistemleriyle birleştirmiş ve kendilerine doğru buldukları dinsel öğeleri almışlardır. Bugün Türkiye'deki Kafkasyalı Çerkeslerin hepsi Müslüman'dır ve hatta özellikle kırsal alanlarda yaşanan Çerkeslerin İslam'a daha çok bağlılık gösterdikleri görülmektedir.

6.6 Dil

Adigece, Abazca ve Ubihça olmak üzere Çerkeslerin üç adet dil ailesi bulunmaktadır. Adigece, birleşimli bir dil olup, Abaza ve Ubihça ile birlikte Kafkas dil ailesinin Kuzeybatı grubuna dâhildir. İki tür temel lehçeleri vardır; Yurakı Çerkesçe ve aşağı Çerkesçe. Yukarı Çerkesce Karabartayça ve Besleneçeden, aşağı Çerkesçe ise Şapsığ, Temirgoy ve Abazlardan oluşmaktadır. 1935 yılında beri Kiril alfabesi kullanılmaktadır.

Apazca Gürcüceyle genişleyen bir dildir. Günümüzde Ubihça, Türkiye'deki Çerkesler ve Kafkasya'da da konuşulmamaktadır. Adigece ve Abazaca kavimlerde lehçe olarak da adlandırılmaktadır. Adapazarı bölgesinde Apazca ve Adigece dillerinin, yaşlı ve orta kuşaklar tarafından konuşulmakta olduğu, genç neslin çoğunluğunun ise sadece Türkçe konuştuğu görülmektedir.

7. ADAPAZARI ÇERKESLERİ'NDE MÜZİK VE DANS

Çerkes halkında kadın erkek ayrımı olmaksızın müziğe eşlik edilir, çalınır ve söylenir. Ancak dikkati çeken en önemli unsur ailelerin müzikçi ve dansçı aileler olarak iki gruba ayrılmış olmalarıdır. Bu iki gruptan müzikçi aileler, genelde *ironfender* olarak adlandırılan halk arasında ise *mızika* olarak anılan küçük bir akordeon çalmaktadırlar. Müzikçi aile, çocuklarına ve torunlarına, çalgı çalmasını ve şarkıları öğretir. Küçük yaştan itibaren ailenin eğitimiyle mızika çalmayı öğrenen çocuk, erişkin yaşa eriştiğinde toplantılardaki yerini almaya başlar. Anı şekilde dansçı aileler de çocuklarına ya da torunlarına bu geleneği küçük yaştan itibaren öğretmeye başlarlar. Düğünlerde köçek oynayan Çingeneler çağırılır ilk başta misafirleri karşılayan köçekler daha sonra düğün başlayınca susturulur ve en modern düğünde dahi agualaba çalgısı çalınır, horodeyda söylenir. Gelin ve damat hiçbir şekilde düğün esnasında yan yana gelmez. Bunun sebebi ise kem gözlerden sakınmak olarak açıklanmıştır. Gelin düğün boyunca Ata-kadınlardan oluşan bir heyetin ortasına oturtulur. Dans eden kadınlar ve erkekler komşu köylerden dahi gelmekte olup, o toplanmada dans etmesi için özellikle çağırılmışlardır.

Dans eden grup aynıdır ve o grubun içerisine misafirlerden başka kimse katılmaz. Müzik ve dansı yöneten iki ayrı lider seçilir. Bu liderlerden dansı yöneten Ata, genellikle yaşlı ya da dans konusunda tecrübeli olan kişidir. Müziğin ritmini ve temposunu yöneten Ata ise, en çok tecrübeye sahip, genç ya da yaşlılardan seçilir. Dansı yöneten Ata, dans edecek çiftleri çekerek ortaya alır ve ayakkabılarını çıkartarak dans eden erkeğin ayakkabılarını fırlatır. Dansa kalkan genç kız, dans esnasında giderek erkeğin ayakkabılarını getiri ki bu da genç kızın itaatkar olduğunu seyreden topluluğa gösterme şeklidir. Mızika ve kraçic haricinde diğer tüm çalgıları erkekler çalmaktadır. Ancak bunun kadın erkek ayrımıyla ilgisi yoktur. Kadınlara göre vurmalı çalgılar zarif olmadığından dolayı tercih edilmez.

7.1 Çerkes Şarkıları ve Konuları

Çerkes toplumunun yaşamının sözlü kuralları bütünü olan *xhabze'* ye ve dolayısıyla toplantıların da bir başkan yönetiminde, gerektiği yerde ve ölçüde söylenece ve hitabet sanatına bağlandığı Çerkes toplumunun müzikle kendilerini ifade ettikleri şarkılar şu şekilde gruplandırılabilir.

a) Dua ve dilek şarkıları (huaho): Özellikle çok tanrılı dönemlerde tanrılara yakarış ifadesi olmuştur. Buna tipik bir örnek olarak "Hanse, Guaşe, Rada, Raşa, Varada" adlı yağmur duası gösterilebilir.

b) Tarımsal çalışma ve iş şarkıları: Özellikle kolektif üretim sürecine ilişkin şarkılardır. Yakın zamana dek korunan köy yaşamının imece usulü çalışmalarında, bu kolektif üretim şarkılarının yeri oldukça önemlidir.

Mısır çapalama, ot biçme, buğday öğütme gibi tarımsal amaç ve niteliği ön planda bulunan şarkılar şeklinde örneklendirilebilir.

c) Çoban şarkıları: Çobanların hayvanlarla bir şekilde diyalog kurmasına yardımcı olan şarkılardır.

d) Avcılık şarkıları: Temelinde orman tanrısına yakarılan huaho niteliğinde şarkılardandır.

e) Aile içi çalışma şarkıları: Yün eğirirken, dikiş dikerken vb. söylenen şarkılardır.

f) Aile kurumu ile ilgili şarkılar: Gelin getirirken, damadın sağdıcın evinden kendi evine getirilişi sırasında, doğan çocuklar için vb. söylenen şarkılar, çocuklara söylenen tekerlemeler ve ninniler.

g) Demircilik şarkıları: Demirciler tanrısı Nart Tlepş'den bugüne, demircilik ile uğraşanların söyledikleri üretim şarkılarıdır.

h) Tedavi amaçlı şarkılar: Kemik kırığı, yaralanma, alerjik hastalıklarda hastaların iyileşmesine yardımcı olmak amacı ile söylenen şarkılardır. Hastalar için düzenlenen eğlencelerde, hasta kişinin moralinin düzelmesi için oyunlar oynanır ve şarkılar söylenirdi. Ayrıca suda boğulanları aramak için söylenen şarkılar ve çalınan ezgiler de mevcuttur.

1) Kahramanlık şarkıları ve ağıtlar: Bu şarkılar, kahramanları anma ve

yüceltme amacıyla söylenen şarkılar ve ağıtlar olmak üzere iki ana grupta değerlendirilebilmektedir.

Çerkes tarihinde gerek yurt savunmasında gösterdiği kahramanlıklar, gerekse bireysel yaşamında ardında iz bırakan davranışlarıyla toplumun takdirini toplayan kişiler adına söylenen şarkılar çoğunluktadır.

7.2 ÇERKES ÇALGILARI

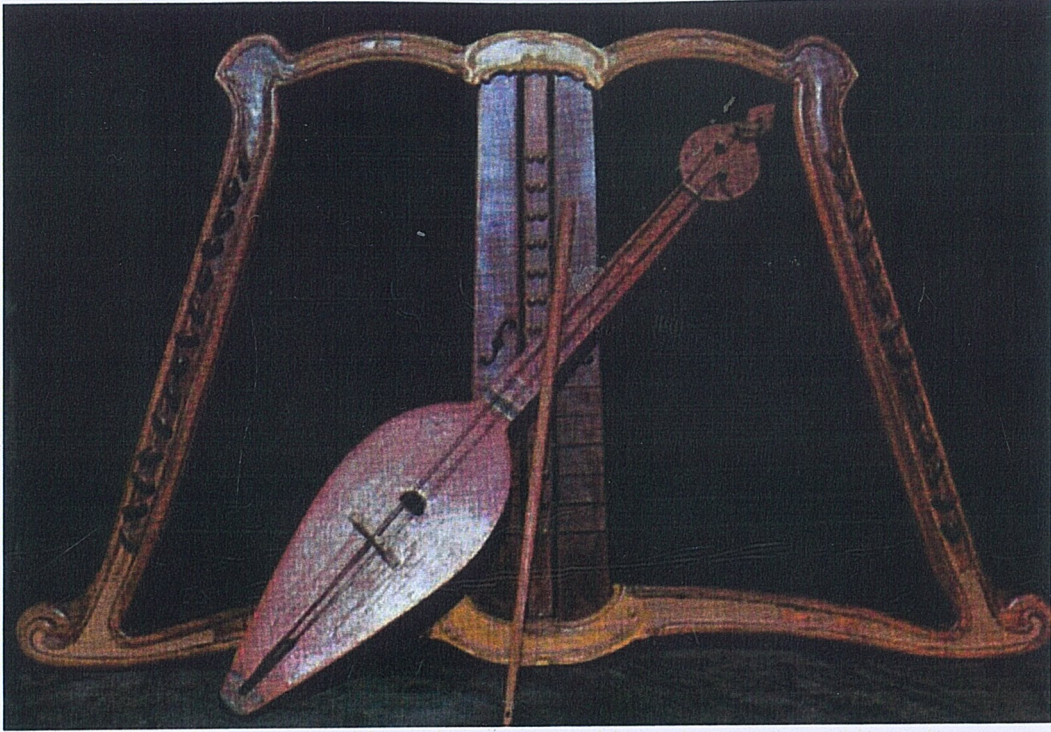
Çerkes halk şarkıları temelde insan sesiyle şekillenir ve ezgiye çok seslilik hâkimdir. Ezgilere vücut veren diğer unsur da kullanılan çalgı aletleridir. Çerkes müzik aletlerini şu şekilde gruplandırmak mümkündür:

7.2.1 Telli Çalgılar

Şıç'epşine: Adige dilinde fııç'epşine, Abaz dilinde Aphartsa ve Oset dilinde Fandır olarak adlandırılan en eski hali ile iki, günümüzde dört telli olarak üretilen ve kullanılan yaylı bir çalgıdır. Özellikle Abhaz halkınca bu çalgı eşliğinde daha çok epik, kahramanlık özelliği taşıyan şarkılar söylenmiştir. Bugün de kullanılmaktadır.

Pşinetark'u: Adige dilinde Pşinatark'u, Abhaz dilinde Ayümaa, Oset dilinde Dıuadastanon Fandır olarak adlandırılan köşeli bir arptır. İhlamur ağacından yapılan bu çalgının üzerinde 12-18 tel bulunmaktadır. Bugün de halk müziği içinde yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Ahıma: Abhaz çalgı aletlerinden biridir. Eski bir arp çeşididir. Çerçevesi trapez şeklindedir. Ortasından dayanak kirişlerine dikey olarak ağaç bir lata geçer. Bunun altına da gövde yerleştirilir. Gövde, ağaç kapakla kapatılmış düz bir kutu görünümündedir. Üst gövde kapağının üzerinde çapı 1 cm. olan küçük delikler bulunur. Gövde üzerindeki latada ve çerçevenin yan taraşarında tellerin tutturulduğu küçük ağaç çubuklar (burgular) çakılıdır. Orijinalinde teller aslında at kılındandır, fakat şimdi metal teller kullanılmaktadır. Teller her iki tarafta dayanak kirişlerine paraleldir. Her iki tarafta 14'er tane Sağ tarafta teller kalın perdeyi, sol tarafta ise yüksek perdeyi oluşturur.

Şekil 7.2.1 Telli çalgılardan Ahıma ve Apeşine

Ahıma: dar tarafı çalanın tarafında olacak şekilde dizlerin üzerine konur, her iki elin parmaklarıyla tellere dokunularak çalınır. İ.A. Acincal bu aletle ilgili şu efsaneyi anlatıyor: Kazayla oğlunu öldüren bir baba, acısını ifade etmek için, küçükken çocuğu yıkadıkları teknenin üzerine at kılları germiş. Teknenin bir ucu, yıkarken çocuğun başını koymasına için geniş yapılmış. Bunun üzerinde de üç sap varmış. Bu yüzden bu çalgıya da üç saplı anlamına gelen ahıma adını vermişler. Zamanla bu alet gelişerek eşkenar trapez biçiminde bir çerçevenin ortasına oturtulmuş ve o şekilde kullanılmaya başlanmıştır

Apeşine: Adige dilinde Apeşine, Abhaz dilinde Açamgur olarak adlandırılan bu çalgının alttan kesik armut biçimindeki gövdesi, ince uzun bir sap şeklinde devam ederek helezon bir kıvrımla sona erer. Gövdenin üzeri ince ağaç kapakla kapatılmıştır. Gövde kapağının üzerine birçok küçük, yuvarlak ses deliği açılmıştır. At kılından dört tel, bir uçlarından deri parçasıyla gövdeye tutturulmuştur. Diğer uçlarından ise, üç tanesi baş kısmının sapla birleştiği yerdeki deliklerden geçirilerek başın yan tarafına çakılmış (ikisi bir tarafta, üçüncüsü karşıda), ağaç çubuklara sarılmıştır. Kısa olan dördüncü tel de aynı şekilde, sapın ortasındaki bir delikten geçirilerek yanda bulunan çubuğa sarılmıştır. Tellerin altındaki gövde kapağının üzerinde dört kertikli yüksek bir eşik bulunur. Tellerin düzeni farklıdır ve

çalınan parçanın perdesine bağlıdır. Alet kısa tele göre akort edilir. Teller birinciden kısa olana doğru derece derece incilir. Oturarak çalınan bu çalgı, boynu yukarı gelecek şekilde tutulur ve gövde sağ bacağa dayanır. Tellerine boynun gövdeyle birleştiği yerden vurularak çalınır; bu da, ayrı bir tarafta duran kısa tele gerek kalmadan çalmaya yarar. Abhaz halk geleneğinde doğan kız çocuğunun ilk kez kesilen tırnakları, bu aletin içine atılırdı. Gerçekten de bu aleti çalanlar istisnasız kadınlardır ve genellikle çaldıklarına söyledikleri şarkıyla eşlik ederler. Bu alet ayrıca, boğulan birinin ruhunu bulma gibi ayinlerde, ölüyü gömdükten sonra yapılan yemekli törenlerde, hastanın başucunda geceyi geçirme sırasında da çalınır.

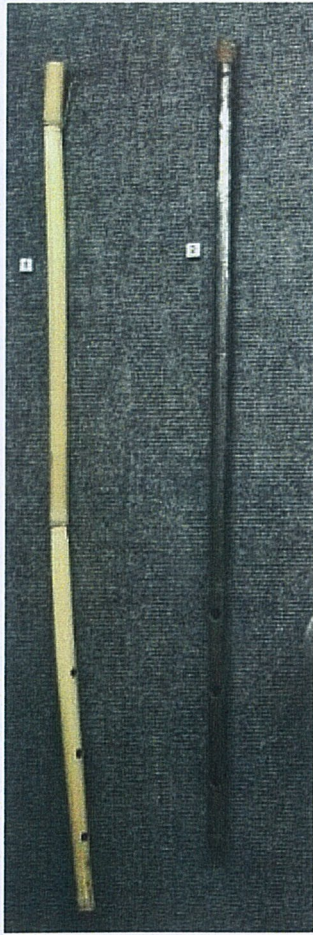
Phuante: pşine Adige çalgılarından biridir. Kutu, sandık çalgı anlamına gelir. Dört köşeli bir kutu şeklinde, üzerinde yedi adet tel bulunan bir alettir. Bu çalgı ile ilgili pek fazla bilgi bulunmuyor. Buna rağmen 1985 yılı Kasım ayında, Saint Petersburg'da, dünya halk çalgıları ile ilgili bir konferansta konuşan Staş Yusuf, bu aletten ilk bahseden kişi olmuştur. Staş Yusuf'un verdiği bilgiler ışığında, bu alet, Adigey Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti Maykop yakınlarında bir anıt mezar içerisinde bulunmuştur. Bu anıtmezar, bir kadına aittir. 30 yaşlarında olan kadın ile birlikte birçok altın, gümüş ve değerli eşyanın yanı sıra, bu alet de gömülmüştür. Kadınların, kullandıkları aleti ile birlikte gömülmeleri geleneği, İ.Ö. 3000 yıllarındaki bronz çağda yaşayan anaerki toplumlara ait bir gelenektir. Bu bulgular, telli çalgıların kullanıldığı tarihi, günümüzden 5000 yıl öncesine götürmektedir.

Şekil 7.2.1 Telli Çalgılardan Phuante

7.2.2 Üflemeli Çalgılar

Kamilh, Adige dilinde Kamılh Kamly, Abhaz dilinde Açarpın, Oset dilinde Uadınz olarak adlandırılan bu çalgı, sert bir bitki olan kamıştan üretilir. Kullanmadan önce boru, içine 2-3 kez su dökülerek ıslatılır. Uzunlamasına tutularak ve her iki elin parmakları kullanılarak sırayla iki ses deliğini kapatarak çalınır. İlk ses deliği sol elin parmaklarıyla, üçüncüsü sağ elin, ikincisi ise hem sol hem de sağ elin parmaklarıyla kapatılır.

Şekil7.2.2 üflemeli çalgılardan Kamılh (bkz: cd kaydı track 1)

Çalma sırasında aletin başı ağzın sol köşesinde, dudakların arasında tutulur. Deliğin bir yarısı üst dudakla, diğer yarısı da dille kapatılır. Çalma sırasında çalgıcının kendisi de alçak bir do ses çıkarır, bu şekilde iki seslilik elde edilir. Gelişmiş bir çoban kavalıdır.

Nart mitolojisi kahramanlarından Badinok'o, kamılh çalarak ormanlarda sürülerini otlatan, doğa aşığı bir kahraman olarak tanıtılır. Bugün halen Çerkes halk

dansları içerisinde yaygın olarak yaşanan Kafe, Zefak' o ya da Guaşemahue olarak adlandırılan dansın doğumu da Nart söylencelerinde şu şekilde anlatılmaktadır:

Nart Badinok' o, Kuban Nehri' nin yukarı yamaçlarında sürüsünü otlatmaktadır. Çevredeki toprak ve yaylalar varlıklı bir prensin elindedir. Prensın genç kızı uzun zamandır, melankolik bir hastalıktan kurtulamamaktadır.

Prens, kızını bu hastalıktan kurtaracak kişiye kızını vereceğini ve mülkünün yarısını da bağışlayacağını vaat eder.

Nart yurdunun dört bir yanından gelenler türlü maharetlerini sergileseler de genç kızı karanlık dünyasından kurtaramazlar. Nart Badinok' o ise, sürüsünü suya saldıktan sonra bir ağacın altına çekilerek kamılı pşnesini tüm ustalığı ile çalmaya başlar.

Sesleri duyan genç kız, yerinden kalkar ve o güne dek görülmemiş incelikte, kuş gibi uçarcasına dans etmeye başlar ve hayata döner. Bu dans günümüzde halen Çerkes halk dansları içerisinde canlılığını korumaktadır.

Nart Badinok' o ile genç kız evlenmiş midir, bilinmez. Badinok' o müzik ile olan ilişkisi açısından, Grek mitolojisi kahramanı Pan, Latin mitolojisi kahramanı Faunus ile benzerlik göstermektedir. Pan, küçükbaş hayvanların ve çobanların koruyucusudur. Keçi ayaklı ve insan başlı olarak tasvir edilir. Adigey Özerk Cumhuriyeti' nin başkenti Maykop şehrinde bulunan Maykop kurganlarında yapılan kazılarda çıkarılan altın kaplamalı tabletlerde de bu tasvire uyan kabartmalar elde edilmiştir.

Bjamiy, Adige çalgılarından biridir. Boynuz, sinyal, işaret anlamlarını taşımaktadır. Öküz boynuzundan yapılan bir alettir. Nart mitolojisinde Aşemez adlı kahraman tarafından çalınan bu aletin bir tarafı beyaz, bir tarafı siyah renktedir. Aşemez' in bu aletin beyaz tarafını üflediğinde bolluk, bereket olduğu, çiçekler açtığı, doğanın canlandığı, siyah tarafını üflediğinde ise dünyanın karardığı, fırtınalar koptuğu anlatımları Nart söylencelerinde yer almaktadır.

7.2.3 Vurmalı Çalgılar

Adaul Abhaz dilinde Adaul, Adige dilinde fioturp olarak adlandırılan bu çalgı, bükülerek birleştirilmiş tahta bir kasnağın üzerine keçi derisi geçirilerek yapılır.

Şekil 7.2.3 Vurmalı Çalgılardan Adaul

Deri önceden suda bekletilir, sonra güneşte kurutulur. Ağaç kasnak üzerinde delikler vardır. Alet kaşık biçiminde sopalarla çalınır. Bugün Kuzey Kafkasya'da dans müzikleri çalınırken iki taraşı, ağaç kasnaklı davul kullanılır. Derisi dana ya da koyun derisindedir ve bir tarafındaki deri diğerinden oldukça kalındır. Deri, ipler yardımıyla gerilir. Kasnak genellikle kırmızıya boyanır. Ölçüleri farklı olabilir. (Örneğin eni 300–400 mm. çapı 340–500 mm. gibi) Her iki elin parmaklarıyla ve avuç içleriyle çalınır. Bu tür davullar Kuzey Kafkasya'daki çeşitli halk dansları ekiplerinde geniş ölçüde kullanılmaktadır. Phaç'ıç ile birlikte en yaygın olarak kullanılan vurmalı çalgıdır.

Phaç'ıç, Adige dilinde Phaç'ıç, Abhaz dilinde Ainkaga Kraçıç, Oset dilinde Kartsganak olarak adlandırılan çalgı; kürek biçiminde, incir ağacından yapılmış biridir, yuvarlak bir sapla biten on iki plakadan oluşur. Bu plakalar sapın iki tarafına açılmış deliklerden geçirilen deri bir sicimle birbirine bağlanır. Bu alet, çalınırken sapından tutulur ve elin sert veya yumuşak hareketleriyle ritmik vuruşlar yapılır, oyunlara eşlik etmek için çalınır. Bugün halen düğünlerde kullanılmakta olan ayaklı bir tahtaya, daha küçük sopalarla vurularak ritim elde etmeye yarayan sistemden uyarlanarak elde edilmiş bir alettir.

Şekil 7.2.3 Vurmalı Çalgılardan Phaç'ıç Tuşlu Çalgılardan Mızıka (Akordeon)

Adige ve Abhazlar'ın inançlarına göre, bu tür aletlerin yardımıyla gürültü çıkarılarak kötü ruhlar kovulurdu. Bunların koruyucu gücünü artırmak için üzerleri süslenirdi. Tempo tutmaya ve ses çıkarmaya yarayan aletler en eski ve ilkel vurmalı çalgı aletleri olarak kabul edilebilir.

Agu-alaba, Aphanzcada tahta sopa demektir. Genellikle düğünlerde mutlaka çalınan bir çalgıdır. Bu çalgı düğünden önce bir yükselti üzerine yerleştirilen yassı tahtanın üzerine yine ağaçtan yapılmış ağaçlarla vurulmak suretiyle çalınmaktadır. Agualaba ne kadar uzun ve geniş kurulursa o kadar insan beraber çalar. Ritmi belirleyen kişi Agualabanın başına oturtulur. Özellikle düğünlerde Agualaba çalınırken karşılıklı sözlü atışmalar yaşanmaktadır.

Şekil 7.2.3 Vurmalı Çalgılardan Agualaba/ Tahta sopa (bkz: cd kaydı track 3)

7.2.4 Tuşlu Çalgılar

Pşine: Adige dilinde Pşine, Abhaz dilinde Amırzakan, Oset dilinde Fandır olarak adlandırılan çalgı, aynı zamanda bu dillerde genel anlamda çalgı aleti kavramını da ifade etmektedir. Günümüzün akordeonuna benzer olup, onun temelini oluşturan, klavye sistemli akordeondan farklı olarak, tuşlu bir alettir.

Literatürde Çerkes mızıkası olarak yer almakta olan bu çalgı, tuşlarının kapanan körük hareketinde farklı, açılan körük hareketlerinde farklı bir ses vermesi itibariyle zengin bir ses yapısına sahiptir.

Diğer otantik çalgılardan çok sonraları Çerkes müziğine katılmış olmakla birlikte, bugün Çerkes halk müziğinde mızıkanın yanı sıra akordeon ve garmon da yaygın olarak kullanılmaktadır.

Şekil 7.2.4 Tuşlu Çalgılardan Mızıka (bknz: cd kaydı track 2)

Nart söylencelerinden bugüne dek Çerkes halk müziğinde insan sesi, kullanılan diğer çalgıların yanında, önemini hiçbir zaman yitirmemiş ve söylenen şarkılara çok sesli vokaller yardımıyla adeta çalgı aleti tadında eşlik etmiştir.

Bugün de halk müziğinde yer yer sadece çok sesli vokallerden oluşan insan sesi ile ezgilerin oluşturulduğunu görmek mümkündür. Bu da Çerkes kültürünün ve müziğinin, binlerce yıllık bir mirası bugüne taşıdığına göstergesidir.

8. SONUÇ

Kültürel farklılıklar, aynı topraklar üzerinde yaşayan toplumlar arasında görülebilir. Bir kültür ürünü olan müzik ise, toplumlar arasındaki farklılıkların belirleyici rolünü üstlenerek, o toplumun kimliğini oluşturur. Toplumun kimliğini oluşturmasından kastedilen; müziğin yalnızca o toplumun üyelerinin aşına olduğu ve anlamlandırılabilceği farklı nüansları içermesidir.

Adapazarı Çerkesler' i gibi geçmişten günümüze, zorla kültürleme, kültür şoku ve kültürleşme gibi süreçlerden geçmiş bir toplumun, kendisine has özelliklerini halen koruyabilmesi, çok az rastlanan bir durumdur

“Müzikal Kimlik Bağlamında, Adapazarı Çerkesler' inin Müzik Kültürü” adlı tezimizde vardığımız sonuçlar şunlardır; Aynı çevrede yaşayan toplumlar arasında kültürel açıdan, farklılıklar olduğu gibi benzerliklerde görülebilmektedir. Adapazarı bölgesinin Çerkes toplumundan oluşan, Mesudiye, Balballı ve Kuzuluk köyleri arasında müzikal kültür incelenmiştir.

21 Mayıs 1864 tarihinde Osmanlı toraklarına sürülen Çerkes halkı, kimliğin temel ögesi olan kültürlerini yaşatmak ve anavatanları Kafkasya ile bağlarını kopartmamak için müziği ve dansı yeni nesillere aktarmaktadırlar. Çalgıcı ve dansçı olmak üzere aileler iki gruba ayrılmaktadır. Küçük yaştan itibaren mızıka çalarak, şarkıları dinleyerek ve de dans ederek yetiştirilen neslin Çerkes kimliği, şekil almaya başlamaktadır.

Şarkılar, doğaçlama icra edilmelerine ve notaya alınmalarına rağmen, çevre Çerkes toplulukları arasında benzer müzikal üsluplarla çalınmakta ve söylenmektedir. Bu benzerlikler, Çerkes toplumlarının, farklı coğrafi bölgelere dağılmalarına rağmen birbirleri ile bağlarını göstermektedir. Gelenekler ve tarihi olaylar (savaş, sürgün, din) müzik ile sıklıkla tekrar edilerek, nesilden nesle aktarılmaktadır. Büyük sürgün (21 Mayıs 1864) ile yaşanan acı kayıplar, Çerkes şarkılarına konu olmuştur. Şiş Nani isimli sürgün şarkısı, yaşanan acıları ve sıkıntıları anlatmaktadır;

ŞİŞ NANIY

Şiş naniy, şiş naniy
Wıçüa wa naniy
Rıyüniyigam wabiy waniy
Amşineykua wamamiy

Zıguı ştıtswa açükurpakua
Apşa wnırdoyt apra şlakua
Rığyüni yıgam wabiy waniy
Aymçüçüa yığba wıgaramiy

Şii naniy, şiş naniy
Wıçüa sarpıs wa naniy
Rıyüni yıgam wabiy waniy
Amşineykua wamamiy

Apşa wınızdoz ğuğualafüa
Rıtüla xuçı rımnaxırts
Amşın satsaaz wıgualarşüa
Amhacırkua rılağrıdz

Şii naniy, şiş naniy
Wıçüa sarpıs wa naniy
Rıyüni yıgam wabiy waniy
Amşineykua wamamiy

(bknz: cd kaydı track 4)

NİNİNİ

Ninni yavrum, ninni,
Uyu yavrum, ninni,
Evlerinde değılsin annenle babanın,
Karadeniz'in koynundasın.

Kabaran dalgalar
Seni sallayıp duruyor,
Evlerinde değılsin annenle babanın
Soyguncunun gemisi beşiğinde

Ninni yavrum, ninni,
Uyu yavrum, ninni,
Evlerinde değılsin annenle babanın
Karadeniz'in koynundasın.

Esince kuvvetli rüzgar,
Ufacık ülkelerini almak için,
Denizi nasıl tuzladığını hatırla,
Sürgünlerin gözyaşının

Ninni yavrum, ninni,
Uyu yavrum, ninni,
Evlerinde değılsin annenle babanın,
Karadeniz'in koynundasın.

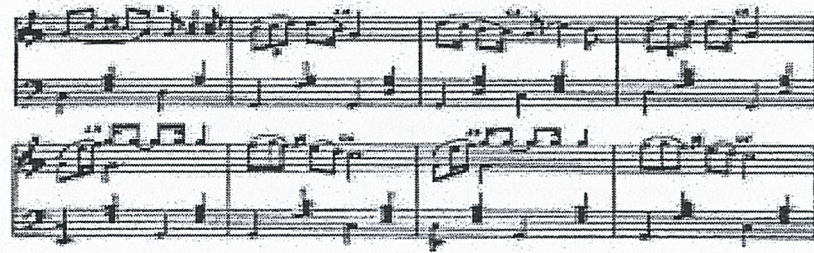
Şiş Naniy şarkısı, sürgün esnasında, Karadeniz topraklarına ilerlerken bir annenin, kucağında can veren bebeğine söylemiş olduğu ninnidir.

Şarkıların sözleri, genellikle A,B,A,C formunda yazılmıştır. Dans müziklerinde de aynı A, a1, a2, B, b1, b2, C, c1, c2 formuna rastlanmaktadır.

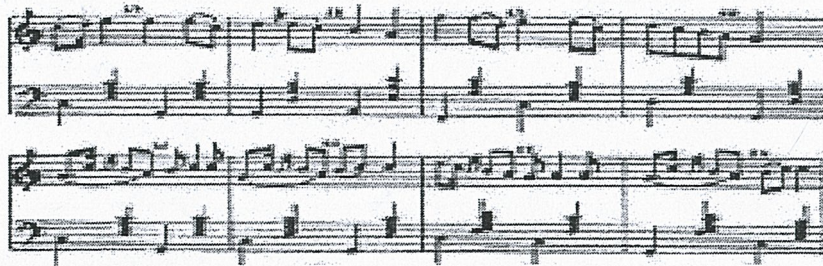
A, a1,a2

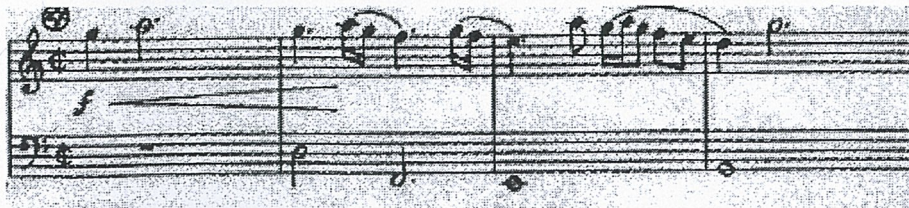
B, b1, b2

C, c1, c2

Çerkes şarkılarında mızıka enstrümanı, tona bağlı kalarak, ezgiye karşı ezgi yani kontrpuan tekniğini kullanmaktadır.

Bunun yanı sıra çalgılar, bu bölgedeki diğer kültürlerin çalgılarıyla benzerlik göstermesine rağmen, üslup bakımından farklılık göstermektedir. Örneğin: Qaafe (Kaafe) isimli dans şarkısında kullanılan Garmon (Akordeon) çalgısında, körük tekniği dikkati çekmektedir.

Ortak çalgı olarak; akordeon (Çerkes dilinde Mızıka), Davul (Aphaz dilinde Adaul), yapı olarak klasik kemençeye benzeyen Apeşşine çalgısı, arpa benzeyen Ahıma çalgıları kullanılmıştır.

Dil ve dinin nesilden nesle devamlılığı ile kültürlerine bağlanmış olan Çerkes toplumlari, medya araçlarının her evde bulunması sebebiyle dans, müzik gibi kültürel miraslarını korumayı başarmıştır.

KAYNAKLAR

Yazılı Kaynakça

- Akkayan Taylan, *Göç ve Değişme*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1975
- Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990
- Allen W.E.D, Muradoff Paul, *1828-1921 Türk Kafkas Sınırındaki Harplerin Tarihi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1966
- Andrews Peter Alford, *Türkiye'deki Etnik Gruplar*, Tüm Zamanlar Yayıncılık, 1992
- Argun Yure, *Aphazya' da Yaşam ve Kültür*, Nart Yayıncılık, 1990
- Armaoğlu Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1983
- Baddaley John f., *Rusların Kafkasya'ya İstilas ve Şeyh Şamil*, Kayhan Yayınları, İstanbul, 1989
- Barkok İsmail, *Tarihte Kafkasya*, İstanbul Matbaa, İstanbul, 1958
- Baykal Bekir Sıtkı, *93 Harbi Esnasında Muhtelif Tavassut ve Sulh Şayia ve Teşebbüsleri*, Belleten, c.V sayı:19, Ankara 1941
- Büyüka Ömer, *Aphaz Mitolojisi Anaç mı?*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1971
- Cilasun Emrah, *Baki İlk Selam Çerkes Ethem*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009
- Efe Ahmet, *Çerkes Ethem*, Bengi Yayınevi, İstanbul, 2007
- Emrullah, *Yeni Muhitü'l-Maarif*, İsam, İstanbul, 1328-1330, c. I
- Ersoy H. ve Kamacı A., *Çerkes Tarihi*, Tüm zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1992, s. 139

Grigorianz Alexandre, *Kafkasya Halkları Tarihi ve Etnografik Bir Sentez: Çerkesler, Abhazlar, Svanlar, Osetler, İnguşlar, Dağıstanlılar*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1999

Güvenç Bozkurt, *İnsan Ve Kültür*, Boyut Yayınları, 1996

(Elizabeth Wormeley Latimer, *Russian and Turkey in the nine-teenth century*, s: 232, Chicago.1895.

Güvenç Bozkurt, *Türk Kimliği*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2008

Karal Evren Ziya, *Osmanlı Tarihi*, c.VIII, s.40-41, Ankara 1983

Kaş, Ali, *Kültürel Renkleriyle Sakarya*, Kültür Yayınları, Adapazarı, 2008

Paşa Ahmet Cevdet, *Tezahir*, haz. Cavid Baysun, c.I, Ankara, 1986, s.95

Paşa Mahmut Celaleddin, *Mirat-ı Hakikat*, s.333, yayına hazırlayan: İsmet Miroğlu, İstanbul, 1983

Saydam Abdullah, *Kırım ve Kafkas Göçleri*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1996,

Sencer Yakut, *Türkiye 'de Kentleşme*, Anka Kitapevi, Ankara, 1979

Tekeli İlhan, "Osmanlı İmparatorluğu 'ndan Günümüze nüfusun zorunlu yer değiştirmesi ve iskân sorunu", *Toplum ve Bilim*, sayı:50, İstanbul,1990

Tümertekin Erol, *Beşeri Coğrafya'ya Giriş*, Çamtay Kitapevi, İstanbul, 1984

Sözlü Kaynakça

Mesudiye Köyü:

Ahmet Balaban: Dansçı aileden gelmekte ve düğünlerde dans etmektedir.

Bariş Hagba: Dansçı aileden gelmekte ve düğünlerde dans etmektedir.

Binnaz Akman Vanaca: Köklü Aphaza ailelerindedir.

Cansev Kapka: Çalgıcı aileden gelmekte ve mızıkça çalmaktadır.

Uğur Vanaca: Vanaca ailesinin geleneklerini bilmektedir.

Alper Ulaş: Vanaca ailesine dışarıdan gelen damattır ve Çerkes adetlerine göre yaşamaktadır. Hümevra Kutlu: Çalgıcı aileden gelmektedir.

Balballı Köyü:

Mutlu Karaal: Çalgıcı aileden gelmektedir.

İlknur Beniye: Dansçı aileden gelmekte ve düğünlerde dans etmektedir

Aylin Hamta: Çalgıcı aileden gelmektedir, mızıkta çalmakta ve horodeyda söylemektedir.

Ergun Pulat Gibniya: dansçı aileden gelmektedir.

Furkan Dibab: Çalgıcı aileden gelmekte ve agualaba çalmaktadır.

Kuzuluk Köyü: Akın Kucba: Dansçı aileden gelmektedir.

Selçuk Sol Sımsım: Dansçı aileden gelmektedir Kafkas halk danslarının tanınmış ismidir.

Elvan Sımr: Çalgıcı aileden gelmektedir mızıkta çalmaktadır.

Şılar Vahit: Çalgıcı aileden gelmektedir.

Aybars Bijnov: Çalgıcı aileden gelmekte ve agualaba çalmaktadır.

Alaettin Bijnov: Çalgıcı aileden gelmekte ve mızıkta çalmaktadır.

Alhas Pıntzac: Çerkes aile büyüğüdür.

Alp Aphazava: Aphaz aile büyüğüdür agualaba çalmaktadır.

Üsküdar Kafkas Derneğinden:

Atilat Ceyişakar: Çerkes dil ve kültürü Yönetim Kurulu başkanı,

İrfan Argun: Danışma Kurulu Üyesi

Fıtcın Çerkes Restoranından Umut Hanım (Oseyt-Sarıkamış).

10. EKLER

Ek1: Çerkes Halka Dansı Şarkısı

KA DANSI ŞARKISI

The image displays a musical score for the Çerkes Halka Dansı Şarkısı. The score is written on four staves, each beginning with a treble clef and a 2/4 time signature. The music is characterized by a steady, rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, typical of traditional folk dances. The notation includes various note values, rests, and bar lines, all presented in a clear, black-and-white format.

ÇERKEZ HALKA DANSI ŞARKISI

Kaafe

Musical notation for measures 1-5. The piece is in 11/20 time. The right hand features a melodic line with triplets and a sustained chord in the first measure. The left hand provides a rhythmic accompaniment with chords and single notes.

Musical notation for measures 6-10. The right hand continues the melodic development with more triplet figures. The left hand maintains the accompaniment pattern.

Musical notation for measures 11-15. The right hand has a more active melodic line with frequent triplet patterns. The left hand accompaniment remains consistent.

Musical notation for measures 16-20. The right hand features a melodic phrase with a triplet. The left hand accompaniment includes some chromatic movement.

Musical notation for measures 21-25. The right hand has a melodic line with several triplet figures. The left hand accompaniment includes some chromatic movement.

Lebzika

Musical notation for measures 1-6. The piece is in 2/4 time. The right hand features a continuous eighth-note triplet pattern. The left hand provides a steady accompaniment with chords and single notes.

Musical notation for measures 7-13. The right hand continues with eighth-note triplets. The left hand accompaniment includes some chromatic movement in the bass line.

Musical notation for measures 14-20. The right hand maintains the eighth-note triplet pattern. The left hand accompaniment features a mix of chords and single notes.

Musical notation for measures 21-27. The right hand continues with eighth-note triplets. The left hand accompaniment includes some chromatic movement in the bass line.

Musical notation for measures 28-34. The right hand continues with eighth-note triplets. The left hand accompaniment includes some chromatic movement in the bass line. The piece concludes with a final chord in the right hand.

SİMD (Şimdi)

Musical notation for measures 1-4. The piece is in 3/4 time. The right hand features a melodic line with eighth and sixteenth notes, including a triplet of eighth notes in measure 2 and measure 4. The left hand provides a steady accompaniment with quarter and eighth notes.

Musical notation for measures 5-8. The right hand continues the melodic development with eighth and sixteenth notes. The left hand accompaniment remains consistent with the previous system.

Musical notation for measures 9-12. The right hand melody includes a triplet of eighth notes in measure 10 and measure 12. The left hand accompaniment continues with quarter and eighth notes.

Musical notation for measures 13-16. The right hand melody features a triplet of eighth notes in measure 14 and measure 16. The left hand accompaniment continues with quarter and eighth notes.

Musical notation for measures 17-20. The right hand melody continues with eighth and sixteenth notes. The left hand accompaniment continues with quarter and eighth notes.

Musical notation for measures 21-24. The right hand melody continues with eighth and sixteenth notes. The left hand accompaniment continues with quarter and eighth notes. The piece concludes with a double bar line at the end of measure 24.

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında, İstanbul'da doğdu. İlk müzik eğitimini, İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Yarı zamanlı Türk Musikisi bölümünde almaya başladı. 2001 yılında, İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümünü kazandı ve 2005 yılında mezun oldu. 2008 yılında Haliç Üniversitesi Türk Musikisi Anasanat Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Halen flüt, gitar eğitimine devam etmektedir.